

373.5.091(497.11)"1923/1925"(093.2)

**Др Светислав Љ.
МАРКОВИЋ**

Факултет техничких наука,
svetislav.markovic@vstss.com

**Братислав Н.
СТОЈИЉКОВИЋ**

Музеј Николе Тесле, Београд
bratislav.stojiljkovic@tesla-
museum.org

НИЖА ПРИВАТНА ГИМНАЗИЈА У ИВАЊИЦИ (1923–1925)

АПСТРАКТ: У Ивањици, варошици са мало више од хиљаду сџановника, у јесен 1923. године ошворена је Нижа приватна гимназија. Она је под тим именом радила свега 15 месеци, да би почетком 1925. године Указом Александра I Карађорђевића, краља Срба, Хрватца и Словенаца, била подржављена. С обзиром да су у њу прешли сви ђаци и наставници Више основне школе која је тада зашворена, гимназија је од почетка имала сва четири разреда. За крајко време своја постојања успела је да изнедри једну генерацију малих мађуранаца – прве средњошколце у Моравичком срезу. Радила је у згради која је тридесет година раније направљена у центру вароши са идејом да се у њој ошвори гимназија. Зграда је и данас траћевински понос града на Моравици.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *Ивањица, Нижа приватна гимназија, рад школе од 1923. до 1925. године*

УВОД¹

После више неуспешних покушаја и четвородеценијског залагања иницијатива за отварање средње школе уродила је плодом – у Ивањици је 1920. године установљена Виша основна школа. Свој образовно-васпитни рад започела је са једним разредом, два искусна и проверна учитеља и 49 уписаних ученика. Активно и континуирано деловање мештана Ивањице и околних вароши и села у наредном периоду, као и подношење бројних молби од стране њихових представника у општинским, среским и окружним

државним институцијама у вези са отварањем гимназије у њиховом граду неспорно је допринело да надлежне просветне власти у Београду донесу позитивну одлуку по том питању почетком школске 1923/1924. године. Указом Александра I Карађорђевића, краља Срба, Хрвата и Словенаца, од 25. октобра 1923. године, а на основу члана 7 Закона о средњим школама, отворена је приватна четвороразредна Гимназија коју је срез Моравички морао да издржава о свом трошку.² С обзиром да су се сви ученици дотадашње Више основне школе изјаснили да пређу у новоотворену

[1] Ауторски текст је резултат нових истраживања, али и логичан наставак спознаја представљених од стране истих аутора у оквиру рада „Ивањичко средњошколско образовање зачето је пре сто година“ објављеног у педесетом броју Зборника радова Народног музеја у Чачку 2020. године.

[2] *Ошварање школа, Укази Њ. В. Краља Александра I, Средња настава, Службени гео, „Просветни гласник“, Београд, год. XL, бр. 12, децембар 1923, 263.*

просветну институцију, Гимназија је имала ђаке у сва четири разреда.

Отварање и просветни рад Ивањичке гимназије заснивао се на Закону о средњим школама у Краљевини Србији са изменама и допунама од 4. јула 1912. године. Законом је било прописано да се средње школе могу уређивати као гимназије, реалне гимназије и реалке. Потпуна средња школа имала је осам разреда, а непотпуна шест или четири (сваки разред је трајао годину дана). Прва четири разреда средње школе чинила су нижи, а друга четири виши течај. Такође, њиме су прецизиране многе битне одреднице у вези са оснивањем и радом гимназија: свака средња школа имала је своју област; општина у којој се отварала државна средња школа била је дужна да уступи грађевинско земљиште за школску зграду, финансирање изградње, а одржавања и поправке зграде обезбеђивала је цела школска област; школа је морала имати одговарајући печат са државним грбом и именом завода (установе), као и неопходан школски намештај, књижницу за наставнике и ученике, кабинете, лабораторије и потребна учила. У средњу школу су се могли уписати ученици који су са „добрим успехом“ завршили четврти разред основне школе, односно они који су у уписној години навршавали 10 до 13 година. При упису ученика у ма који разред државне средње школе плаћало се на име њихове школарине³ за сваки разред нижег течаја по двадесет динара (за виши течај 40) уколико су им родитељи измиривали више од 100 динара годишњег пореза, док су они чији је порез износио од 30 до 100 динара плаћали половину школарине, као и родитељи са више од двоје деце у средњим школама. Сиромашни ученици (чији су родитељи имали пореска давања мања од 30 динара) врло доброг учења и примерног

владања били су ослобођени овог плаћања. Ни у једном разреду нижег течаја није смело да буде више од 50 ђака. Успех ученика се класификовао оценама: одличан (5), врло добар (4), добар (3), слаб (2) и рђав (1); владање: примерно (5), врло добро (4), добро (3) и лоше (2); вредноћа: похвално (5), марљиво (3) и немарљиво (2). Ученици са завршеним четвртим разредом су, уколико би желели да наставе са својим образовањем у средњој школи, полагали нижи течајни испит, а они са завршеним осмим виши течајни испит. У средњим школама су могли предавати: директори, професори, редовне наставнице (само у женским и мешовитим школама), супленти (само у мушким школама) и помоћнице, предметни учитељи и учитељице, учитељи и учитељице вештина, привремени учитељи и учитељице. За директора у непотпуној средњој школи могао је бити постављен професор са најмање осам година службе у том звању. Суплент (помоћница) је био свршени студент филозофског или техничког факултета Велике школе или неког страног универзитета или политехнике. Уколико суплент у року од пет година не положи професорски испит⁴ он би се тада отпуштао из наставничке службе. У потпуној средњој школи могло је бити највише 12 професора, у шесторазредној осам, а у четвороразредној шест. Почетком школске године одређивани су по један наставник за пословођу (водио је записнике на седницама Наставничког већа, сређивао и бринуо о школској архиви и помагао директору у обављању административних послова) и књижничара (уређивао и руководио школском књижницом). Школског лекара је именовано министар просвете, а његове дужности су биле да на почетку и на крају школске године прегледа све ученике, бесплатно лечи сиромашне ђаке, ученицима даје потребне хигијенске поуке, води статистику о њиховом здравственом

[3] Предвиђено је било да се од прикупљене школарине набављају учила и књиге за ученичку књижницу, све школске и канцеларијске потрештине, али и да се даје ученичко благодетење (стипендије) сиромашним ђацима који су показали одличан успех и примерно се владали.

[4] Право на професорски испит имали су они кандидати који су провели најмање две године као супленти у некој средњој школи.

стању... Директор је именовоа разредног старешину сваком разреду и сваком одељењу (првенствено професора са највише часова у том разреду).⁵

Закон је прецизирао и динамику средњошколског рада: четвртком после подне ученици нису имали предавања, али се то време могло употребити за гимнастичка вежбања, екскурзије, излете; науке, нарочито математика и језици, заузимали су прве часове пре подне, а вештине последње часове пре подне или после подне; ниједан научни предмет није смео да има два часа дневно (осим оних са више од пет часова седмично); писмених задатака није смело бити више од једнога за једно подне; школска година је почињала 21. августа⁶ и трајала је до 20. августа наредне године; предавања су се завршавала 6. јуна (за ученике осмог разреда 15. маја, а за ученике четвртог разреда 25. маја); по завршетку предавања одржавани су течажни испити и вршено је превођење из нижих разреда у више; велики школски одмор (данас познатији као летњи распуст) трајао је од Видовдана до 20. августа, божићни од Туциндана до Нове године, а ускршњи од Великог четвртка до Томине недеље; осим тога школа није радила недељом и

празницима (тада су ученици били обавезни да према утврђеном распореду иду у цркву). За велике кривице (прекршаје) ученик се кажњавао удаљавањем из школе на једну годину, искључењем из школе или истеравањем из свих средњих школа у Србији.

Такође, био је дефинисан и задатак средње школе: да ученицима омогући више опште образовање и васпитање и да их припреми за слушање наука на универзитету или другим вишим школама. Отварање и затварање средњих школа регулисало се краљевим указом на предлог министра просвете и црквених послова, а по саслушању Главног просветног савета. Члан седам Закона, на коме је заснована краљева одлука о отварању Ивањичке гимназије, гласи: *Краљевим указом, на предлои министра просвете и црквених послова, а по саслушању министарској савети, може се одобриши њојединим окрузима, срезовима, градовима или њивајним лицима да отворе и о свом шрошку издржавају њеошћуну средњу школу за мушку и женску децу...*⁷

Наставни план и програм по коме је радила Ивањичка гимназија усвојен је 2. септембра 1920. године. По њему су у нижим гимназијама изучавани предмети приказани у табели 1.⁸

Табела 1. - Наставни план за ниже гимназије од 2. септембра 1920. године

Предмети	I	II	III	IV
Наука о вери	2	2	2	2
Српски језик	5	5	4	4
Француски језик	/	4	4	4
Математика	5	4	4	4
Историја	3	3	2	2
Земљопис	3	5	/	/

[5] У члану 82 Закона се каже да је разредни старешина дужан *да саставља дневнике и врши сву администрацију за свој разред, да њоходи предавања наставника своја разреда и да је њошребна ујућсћива и да води брићу о свеколиком умном, физичком и моралном образовању ученика у њовереном му разреду.*

[6] Сви наведени датуми су по старом календару који је важио у време доношења Закона.

[7] *Закон о средњим школама у Краљевини Србији*, Београд, 1911.

[8] У Ивањичкој гимназији образовно-педагошки рад одвијао се с минималним изменама прописаног наставног плана – историја се изучавала само у трећем и четвртм, а земљопис у свим разредима.

Јестаственица (Биологија)	3	2	/	/
Физика	/	/	4	/
Хемија са минералогијом	/	/	/	4
Хигијена	/	/	/	1
Писање	2	2	/	/
Цртање	2	2	2	2
Певање	2	2	/	/
Гимнастика	2	2	2	2
Свеџа	29	33	24	25

ПРВА ГОДИНА РАДА НИЖЕ ПРИВАТНЕ ГИМНАЗИЈЕ У ИВАЊИЦИ (1923/1924)

Већ 24. новембра 1923. године заседала је Скупштина Моравичког среза са само једном тачком дневног реда – издржавање Гимназије. Једногласно је усвојена одлука да се замоли министар просвете за помоћ у вези са издржавањем приватне четвороразредне гимназије у Ивањици било у новцу, било у наставничком особљу. За њено финансирање био је одређен износ од 160.000 динара у скупштинском буџету за 1924. годину. Планирана новчана средства прикупила би се прирезом од грађана. Молбу упућену надлежном министру потписали су срески начелник Светозар Поповић и председник Среске скупштине Радојица М. Јеремић.⁹

Одмах по оснивању средње школе формиран је нови Школски одбор који су незванично звали *Гимназијски одбор*. Председник првог гимназијског Школског одбора био је чувени ивањички трговац Радојица М. Јеремић. Он се Министарству просвете обратио писмом 29. новембра 1923. године: *Школски одбор њивајне ђимназије у Ивањици,*

*изабран од сџране среске скујшџине, моли минисџра џросвејте да изволи досадашњим насџавницима овдашње Више основне школе у којој је био џошџуно засџујљен џимназијски џроџрам одобриџи да исџи осџану и у џимназији на раду до краја ове школске џодине, џј. до јуна 1924. џодине.*¹⁰ Написао је да су дотадашњи наставници Више основне школе, за које предлаже да наставе са својим радом и у Гимназији: Радул Перишић¹¹, учитељ, Драгомир С. Поповић¹², са завршеним филозофским факултетом, Петар С. Јокановић¹³, учитељ и Владимир Николајевић¹⁴, свршени матурант и свршени ђак Војне академије у Русији. За остало наставно особље, како је наведено у његовом писму, Одбор је расписао

[10] Архив Југославије, Београд, 66/1592/1705. /У том периоду министар просвете био је Милош Трифуновић./

[11] Радул Перишић (1868–1927), дугогодишњи учитељ и управитељ Основне (од 1890. до 1904) и Више основне школе (за све време њеног постојања, 1920–1923) у Ивањици, основних школа у Мочиоцима, Вичи, Радановцима (код Косјерића, 1904–1905), Приликама (од 1905. до 1910) и Шумама (1910–1911. и 1919–1920).

[12] Драгомир С. Поповић Драги (2. август 1899 – 18. фебруар 1986), професор у ивањичкој Вишој основној школи и Нижој гимназији (од 1. марта 1923. до 14. јула 1925, директор од 1. октобра 1924. до 17. марта 1925), гимназијама у Београду (Друга мушка гимназија, 1925) и Чачку (од 6. септембра 1925. до 1945), Техничкој (1949–1954) и Економској школи у Чачку (1954–1962).

[13] Петар С. Јокановић (14. новембар 1886 – ? 1967), учитељ и школски надзорник.

[14] Владимир Д. Николајевић (13. јула 1896 – ?), наставник Више основне школе и Основне школе у Ивањици.

[9] У то доба Скупштина Моравичког среза имала је председника и 19 посланика. Председник је био Радојица М. Јеремић, а посланици Арсеније Богдановић, Сретен Богићевић, Гаврило Бошковић, Рајко Вуловић, Милутин Гавриловић, Михаило Димитријевић, Владимир Ивановић, Владимир Јовановић, Јеврем Јовичинац, Мирко Каралић, Чедомир Крунић, Славко Маринковић, Милан Марић, Тихомир Миловановић, Миљко Милошевић, Момир Палибрк, Милун Стамболић, Љубомир Станић и Владимир Стефановић.

конкурс и оно је требало да буде изабрано до 15. децембра исте године.¹⁵

Од пријављених кандидата Гимназијски школски одбор је предложио Министарству просвете да за директора ивањичке Гимназије именује Владимира М. Радивојевића, професора Четврте београдске гимназије, а за наставницу госпођицу Винку Јевђовићеву¹⁶, наставницу Гимназије у Косовској Митровици. Њихов предлог је упућен 21. децембра 1923, а министар је потврдио избор Јевђовићеве за привремену предметну учитељицу 2. јануара наредне године.¹⁷ Она је 12. јануара разрешена дужности у Косовској Митровици, а на нову дужност у Нижој приватној гимназији у Ивањици ступила је 18. јануара 1924 године.¹⁸

Школски надзорник Милисав Арсовић известио је 30. децембра 1923. Министарство просвете да је дотадашња управа Више основне школе извршила њену ликвидацију, па се сходно њиховој донетој одлуци истом Министарству стављају на располагање наставници ове институције: Радул Перишић и Драгомир С. Поповић, стални учитељи, и Владимир Николајевић, привремени учитељ. У ивањичкој Нижој основној школи била су попуњена готово сва радна места. Без наставника је остало само четврто одељење, јер је њиховом учитељу Божидару Нешковићу одлуком од 31. октобра 1923. одобрено шестомесечно боловање. Надзорник је сугерисао да Радула Перишића и Драгомира С. Поповића треба оставити да раде

[15] Поред Радојнице М. Јеремића, председника Школског одбора, писмо је потписао и деловођа Драгомир С. Поповић, наставник Гимназије.

[16] Винка Јевђовић, професор, у ивањичкој Нижој приватној гимназији радила од 1923. до 25. августа 1925. године (дошла је из Косовске Митровице). Завршила је Филозофски факултет у Београду, одсек ботаника.

[17] Архив Југославије, Одлука министра просвете С. Н. Бр. 25939.

[18] *Разрешења, Прейјиси Госјодина Минисџра ѝросветѝе, Средња наџава, Службени гео, „Просветни гласник”, Београд, год. ХLI, бр. 1, јануар 1924, 16. /Министар просвете је својим претписом С. Н. Бр. 466 од 12. јануара 1924. разрешио Винку Јевђовићеву, привремену предметну учитељицу Гимназије у Косовској Митровици/*

у новоотвореној гимназији до краја текуће школске године, јер иста није имала довољно наставника. Тим пре, јер је Драгомир С. Поповић са завршеним филозофским факултетом намеравао да остане наставник Гимназије, док би Николајевић заменио Нешковића (у четвртој одељењу), а могао би истовремено хонорарно да предаје француски језик у Гимназији. На тај начин би се решиле све кадровске потребе у обе ивањичке просветне институције.

У надлежном Министарству се расправљало о његовом предлогу и закључено је да Закон о чиновницима не дозвољава да се учитељи народних школа преведу у сталан рад у новооснованој приватној гимназији. Они су могли бити само хонорарни гимназијски наставници „од часа”. Препоручено је да се што пре изврши избор наставника расписивањем конкурса. Ако се зна да је препорука Министарства послата у Ивањицу 24. јануара 1924, а да је предлог Гимназијског школског одбора за избор кандидата отпремљен месец дана раније, онда то јасно потврђује каква је била комуникација на релацији Ивањица–Београд, односно како су међусобно сарађивала два одељења (за основно и за средње образовање) у надлежном српском Министарству.

У тексту извештаја председника Школског одбора новоотворене просветне институције достављеног Министарству просвете 27. јануара 1924. наведено је да су се по објављивању Указа о отварању приватне четвороразредне гимназије у Ивањици сви ученици дотадашње троразредне Више основне школе уписали у новоотворену приватну гимназију и тако продужили своје школовање. Овим чином уписивања ивањичка Виша основна школа је престала да постоји 30. децембра 1923. године.

Наређењем Министарства просвете од 18. јануара 1924. године Владимир Николајевић је одређен да предаје у основној школи и да води одељење Божидару Нешковића

Штамбилъ Ниже приватне гимназије у Ивањици

(одобрено му је шестомесечно одсуство због лечења), док су Радул Перишић и Драгомир С. Поповић продужили са радом у новоотвореној приватној гимназији.

Гимназијски школски одбор је 29. јануара 1924. године известио министра просвете да Ивањичка гимназија још није добила директора. Очекивали су да министар потврди избор директора као и дотадашњих наставника ликвидиране Више основне школе који су наставили рад у новоотвореној гимназији. Предложено је да се Радул Перишић, Драгомир С. Поповић и Владимир Николајевић по могућству задрже у Ивањичкој гимназији до краја школске године, јер су пристали да раде у њој без хонорара, а као државни наставници са платом коју су до тада уживали.¹⁹

Нова кадровска решења потврдио је и извештај Одељења за средњу наставу Министарства просвете од 11. фебруара 1924. у коме је наведено да је Владимир Николајевић, дотадашњи учитељ Више основне школе, упућен у основну школу, као и Петар С. Јокановић²⁰, а да још није распоређен наставник Радул Перишић.

[19] Извештај су потписали Радојица М. Јеремић, председник Гимназијског школског одбора, председник Среског одбора (потпис је нечитак) и Винка Јевђовићева уместо пословође.

[20] Одлуком министра просвете С. Н. Бр. 2889 од 21. јануара 1924. године потврђен је избор Петра С. Јокановића, учитеља, за хонорарног наставника у Нижој приватној гимназији у Ивањици.

Иначе, министар просвете је својом одлуком С. Н. Бр. 25940 од 25. децембра 1923. године (на основу члана 7 Закона о средњим школама) потврдио избор Владимира М. Радивојевића²¹, професора у пензији, за директора Ниже приватне гимназије у Ивањици.²² Нажалост, нису нам познати разлози због којих је Радивојевић више од месец дана каснио са преузимањем директорске функције.

Новопостављеном директору Гимназије, одмах по преузимању дужности, обратили су се занимљивим дописом његови ученици. У тексту се каже:

Пошћо су се ђаци ове гимназије, ђо ђредлоју ђицие Винке Јевђовићеве, насћавнице ове школе, задужили да оснују једно „Дилетанћско друшћво“, ђо најучћивије молимо ућравитћелја школе да одобри оснивање ове корисне усћанове.²³

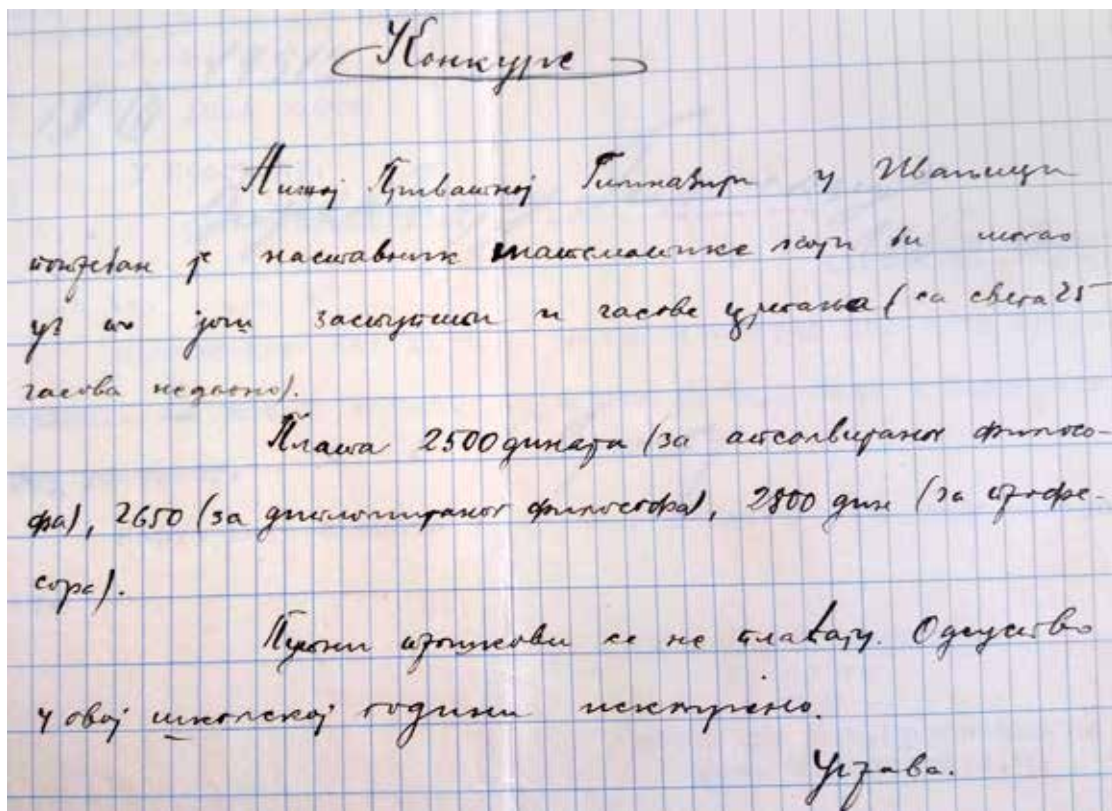
Ученички допис, оверен таксеном марком, од 8. фебруара 1924. године потписала је и „Управа“ коју су сачињавали Радивоје Перишић, потпредседник, Недељко Стефановић, секретар, и чланови Цветко Велимировић,

[21] Владимир М. Радивојевић, професор и директор (од фебруара 1924. до 1. октобра 1924) ивањичке Ниже гимназије у школској 1923/1924. години. Пре доласка у Ивањицу био је професор Четврте београдске гимназије.

[22] Историјски архив Ужице, Нижа државна гимназија Ивањица 1923–1930, општа акта.

[23] Историјски архив Ужице, Нижа државна гимназија Ивањица 1923–1930, општа акта.

Потпис Владимира М. Радивојевића, првог директора Гимназије

Текст расписаног конкурса за пријем наставника математике

Радивоје Рашковић и Дара Салевић. Није познато каква је била судбина ђачке иницијативе. Да ли је једно такво ђачко друштво основано? Ко су били његови чланови? Да ли је и како радило? Какве је драмске представе припремало? Да ли их је и када извело на „позоришној сцени“? Постављена питања, нажалост, засад остају без јасног одговора. Ипак, њихова иницијатива недвосмислено потврђује значај оснивања Гимназије не само због њеног образовно-васпитног, већ и културно-забавног деловања у граду на Моравици.

С циљем да се кадровски појача Ивањичка гимназија је расписала конкурс за пријем једног наставника математике 9. априла 1924. године.²⁴ Конкурс је био отворен десет дана.

[24] Текст конкурса је гласио: *Нижој Приватној Гимназији у Ивањици ђошребан је наставник математичке који би могао уз и још засиђујући и часове црђања (са свега 25 часова недељно). Плаша 2.500 динара (за аисолвираног филозофа), 2.650 (за*

Јавило се укупно пет кандидата: Јован Ј. Марков, дипломирани инжењер из Београда (завршио Хемијско-металуршки факултет у Петрограду), Светозар Васиљевић, апсолвент Техничког факултета, из Ваљева, Живојин Миљковић, апсолвент Техничког факултета, из Параћина, Павле Шавикин, наставник Гимназије у Куманову, завршио шест семестара на Универзитету у Одеси, и Јово Сикимић, апсолвент Филозофског факултета, из Београда (за њега је напоменуто да тражи одсуство у јуну). Одлуку да је Светозар Васиљевић²⁵ примљен потписали су

.....
дипломираног филозофа), 2.800 динара (за професора). Пушћи изишкови се не благају. Одсуство у овој школској години искључено. /Историјски архив Ужице, Нижа државна гимназија Ивањица 1923–1930, општа акта/

[25] Светозар Васиљевић, привремени предметни наставник Ниже гимназије у Ивањици од 22. априла 1924. до 16. октобра 1928. године. Рођен је 6. новембра 1895. у Ваљевоу. У Ивањицу је дошао као студент технике. Пре тога је радио као учитељ у Врелу код Ваљева (од 14. децембра 1922. до 3. фебруара 1923),

Светозар Васиљевић

председник Школског одбора Радојица М. Јеремић, директор Гимназије Владимир М. Радивојевић, пословођа Драгомир С. Поповић и члан Одбора Гаврило Бошковић 22. априла 1924. године.²⁶

Седмог маја 1924. године промењен је фамилијаз (школски служитељ). Нови је био Милорад Рајовић, али са знатно већом платом – 800 динара (почетна плата његовог претходника била је 300 динара 1921. године).

Владимир М. Радивојевић, директор Ниже приватне гимназије, први свој извештај о раду институције послао је Министарству просвете 20. маја 1924. године, по завршетку прва два школска тромесечја. Известио их је да је Ивањичка гимназија смештена у приземљу школске зграде, где постоје четири учионице (за сваки разред по једна) и једна

.....
па у Основној школи у Лопатању код Осечине (до 1. септембра 1923). Потом је био писар у суду општине ваљевске, одакле је дошао у Ивањичку гимназију. Био је њен директор од 6. новембра 1925. до фебруара 1926. године. Из Ивањичке гимназије премештен је у Ваљево (16. октобра 1928). Преминуо 21. новембра 1985. у Ваљеву, где је и сахрањен. У Ивањици се оженио са Љубицом Јелић (кћерком трговца Грујице) и са њом је добио кћерку која је преминула као беба.

[26] Историјски архив Ужице, Нижа државна гимназија Ивањица 1923–1930, општа акта.

канцеларија. На горњем спрату исте зграде, која је својина општине ивањичке, радила је основна школа. Хигијенски и други услови у комплетном објекту били су добри. У свом извештају је навео да су прво тромесечје школске 1923/1924. завршили наставници Више основне школе 21. децембра 1923, а у другом су радили квалификовани наставници чији избор је потврђен од стране министра просвете.

Рад у другом тромесечју завршен је 5. априла 1924. године. Директор је истакао да је у трећем тромесечју школа добила још једног квалификованог наставника, Светозара Васиљевића²⁷, свршеног техничара, који предаје математику у свим разредима и слободоручно цртање, док је за хонорарну наставницу женског ручног рада узета г-ђица Олга Миленковић²⁸, учитељица рада овдашње Радничке школе. Тако су у трећем школском тромесечју били заступљени сви предмети.²⁹

У настави су коришћени само уџбеници које је Министарство просвете одобрило. Од учила школа је располагала физичким картама свих континената, као и картом Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, али и математичким наставним средствима. Нажалост, кабинети за физику, хемију, зоологију и ботанику нису поседовали потребна учила.

Према достављеном извештају директора сазнајемо да је на почетку школске 1923/1924. године било десет ученика више него што је записано у летопису Више основне школе – 152 (130 дечака и 22 девојчице). У први разред уписана су 43 ђака (37 дечака и шест девојчица), у други 51 (45 дечака и шест девојчица), у трећи 28 (21 дечак и седам девојчица) и у четврти 30 (27 дечака и три девојчице). На почетку другог тромесечја било

[27] Архив Југославије, Београд /Одлуком министра просвете С. Н. Бр. 9816 од 29. маја 1924. године Светозар Васиљевић је именован за привременог предметног учитеља Ниже приватне гимназије у Ивањици/

[28] Олга Миленковић, учитељица Радничке школе у Ивањици. У Ивањичкој гимназији хонорарно је предавала женски ручни рад 1924. године.

[29] Архив Југославије, Београд, 66/1592/1705.

Табеларни преглед статистичких података и
успеха ученика Ниже приватне гимназије у Ивањици за I тромесечје
школске 1923/24 године

№ сл. број	Именица	у I разр.			у II разр.			у III разр.			у IV разр.			Укупно		
		Успешно	Успешно	Успешно	Успешно	Успешно	Успешно	Успешно	Успешно	Успешно	Успешно	Успешно	Успешно	Успешно	Успешно	
I Бројно стање - ученици																
1.	Уписано у почетак школске г.	37	6	43	45	6	51	21	7	28	27	3	30	130	22	152
2.	После извођења саобраћајних	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3.	Протиснуто саобраћајних	-	-	-	-	-	1	1	2	1	1	2	2	2	2	4
4.	Напуштено школску	1	-	1	11	-	11	1	-	1	-	-	-	13	-	13
5.	На крају I тромесечја	36	6	42	34	6	40	19	6	25	26	2	28	115	20	135
II По успеху је било:																
1.	Одлични	5	-	5	3	-	3	6	-	6	4	-	4	18	-	18
2.	Врло добри	7	5	12	2	3	5	2	1	3	7	1	8	18	10	28
3.	Добри	20	1	21	-	1	1	6	1	7	5	-	5	31	3	34
4.	Слаби	4	-	4	29	2	31	5	4	9	10	1	11	48	7	55
III По вредности је било:																
1.	Позвални	9	5	14	3	-	3	7	-	7	7	-	7	26	5	31
2.	Марљиви	25	1	26	6	6	12	8	6	14	13	1	14	52	14	66
3.	Немарљиви	2	-	2	25	-	25	4	-	4	6	1	7	37	1	38
IV По владану је било:																
1.	Арметни	29	6	35	26	6	32	17	5	22	21	2	23	43	19	112
2.	Врло добри	4	-	4	6	-	6	1	1	2	5	-	5	16	1	17
3.	Добри	3	-	3	2	-	2	1	-	1	-	-	-	6	-	6
4.	Лоши	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Нижа Приватна Гимназија
среза Моравичког
Бр. 61
20. маја 1924 год.
— у Ивањици —

Директор,
Влад. М. Радојевић

Табеларни преглед бројног стања и успеха ученика Ниже приватне гимназије на крају првог тромесечја 1923/1924. године

је 42 првака (36 дечака и шест девојчица), 40 другака (34 дечака и шест девојчица), 25 трећака (19 дечака и шест девојчица) и 28 четвртака (26 дечака и две девојчице) – укупно у сва четири разреда 135 ученика (115 дечака и 20 девојчица). У наредном периоду пришла су два ученика (у други и четврти разред), тако да је на крају трећег тромесечја школа бројала укупно 137 ученика (117 дечака и 20 девојчица). Они су по оствареном успеху ранжирани као: 19 одличних, 35 врло добрих, 31 добар и 52 слабих. Први разред је завршило 40 ученика, јер је један напустио школовање, а два су понављала. Било је чак девет одличних ђака (Стоја Дамњановић, Милоје Дилпарић, Милинко Кушић, Драгољуб Поповић, Милован Радовић, Зорка Радојевић, Добрила Стамболић, Петар Стамболић и Радивоје Чкоњевић). Код другака је коначан успех био знатно лошији, јер је 12 ученика напустило школовање, а четири понављало.

Разред је завршило 36 ученика, међу којима су три била одлична (Милош Главинић, Славко Петровић и Душан Поповић). Два трећака су се исписала, а један је напустио школу, па их је 25 завршило разред. Међу њима било је пет одличних ученика (Добривоје Комадинић, Вукашин Константиновић, Венијамин Маринковић, Илија Пејовић и Михаило Томашевић), девет врло добрих и 11 добрих. Један ученик четвртог разреда је прекинуо даље школовање, а други се исписао, док је осталих 29 четвртака успешно завршило разред и стекло услов да полагају малу матуру. Четворица су остварила одличан успех на крају школске године (Спасоје Гвозденовић, Радивоје Перишић, Милан Пурић и Недељко Стефановић), а било је и 10 врло добрих и 15 добрих. Разредни старешина првацима била је Винка Јевђовић, другацима Светозар Васиљевић, а трећацима и четвртацима Драгомир С. Поповић.

Табела 2. - Бројно стање ученика (дечака и девојчица) по тромесечјима у сва четири разреда ивањичке Ниже приватне гимназије у школској 1923/1924. години

Разред	Прво тромесечје (на почетку школске године)			Друго тромесечје (на почетку тромесечја)			Треће тромесечје (на крају школске године)		
	Укупно	Дечака	Девојчица	Укупно	Дечака	Девојчица	Укупно	Дечака	Девојчица
I	43	37	6	42	36	6	42	36	6
II	51	45	6	40	34	6	41	35	6
III	28	21	7	25	19	6	25	19	6
IV	30	27	3	28	26	2	29	27	2
<i>Свега</i>	152	<i>130</i>	<i>22</i>	135	<i>115</i>	<i>20</i>	137	<i>117</i>	<i>20</i>

У јуну 1924. године први пут у историји ивањичког образовања требало је да се организује полагање нижег течајног испита. Управа Ниже приватне гимназије доставила је 20. маја исте године предлог надлежном министру у вези са реализацијом течајног испита. У међувремену, Ивањичани су се активно и свеобухватно припремали за његово организовање. О њиховим активностима које су првенствено за циљ имале

смањивање великих финансијских трошкова, сведочи сачувано писмо Гаврила Бошковића, председника Ивањичке општине, упућено његовом куму Анти Радојевићу³⁰, народном посланику у Скупштини Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 24. маја 1924. године.

[30] Антоније Анта Радојевић (Ивањица, 1884 – Ивањица, 1982), грађевински инжењер, народни посланик у Скупштини Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (од 1921) и министар саобраћаја у Влади Краљевине СХС (1925).

Господину
Директору Приватне Гимназије
Ивањичка

Пријављујем се за полагање нижег течајног испита
пред одређеном државном комисијом.

Прописану таксу прилажем.

21. јуна 1924 год.
Ивањичка

Угд. В:
Цветко Велимировић
уг. 10 раз. гимназије

Пријава за полагање нижег течајног испита Цветка Велимировића, ученика четвртог разреда
Ивањичке гимназије од 21. јуна 1924. године

У тексту писма он објашњава да по члану 50. Закона о средњим школама ученици приватних гимназија могу полагати нижи течајни испит (малу матуру) у својој школи само пред комисијом коју ће одредити Министарство просвете, али тада целокупан трошак њеног ангажовања и рада мора да плати школа. Изразио је своју забринутост, јер би све то могло коштати и преко пет хиљада динара ако би се одредило више чланова комисије и ако би исти били из Београда (у том случају трошкови ангажовања по једном члану износили би око хиљаду динара). Навео је да су у појединим приватним гимназијама ученици полагали малу матуру само пред министарским изаслаником (за Ивањичку гимназију то је био Лазар Трипковић, начелник одељења за средњу наставу у Министарству просвете) и без других чланова испитне комисије. Замолио је кума да се ангажује и помогне им да исто тако буде и у Ивањници, односно ако се мора формирати комисија да тада у њој буде што мање

чланова и да они буду из Пожеге, Ужица и Чачка, како би ивањичку општину све то што мање коштало.³¹

У складу са одредбама члана 50. Закона о средњим школама³² министар просвете је формирао комисију 6. јуна 1924. године. Комисију за полагање нижег течајног испита у ивањичкој Нижој приватној гимназији сачињавали су: председник – Владимир М. Радивојевић, директор гимназије, и четири члана – Јован Топаловић, професор Ужичке гимназије, испитивач из историје и земљописа, Милун Радовић, суплент Ужичке гимназије, испитивач из математике, Миленко Стевовић, професор Чачанске гимназије,

[31] Архив Југославије, Београд, 66/1592/1705.

[32] Члан 50 Закона о средњим школама из 1911. године гласи: Ученици који уче у приватним средњим школама дужни су полајати нижи течајни испит у државним школама, ако желе продужити даље школовање. За овај се испит не плаћа ни њака држави, ни наирада члановима испитног одбора. Но, ако уирава које приватне средње школе прими на себе трошкове за чланове комисије, министар просвете ће одредити комисију пред којом ће ученици полајати нижи течајни испит у својој школи.

испитивач из француског језика, и Драгомир Пурић, суплент Чачанске гимназије, испитивач из српског језика. Надлежни министар је одредио директора Радивојевића за његовог изасланика за контролисање рада исте школе.³³ У достављеном решењу прецизирано је да се нижи течајни испит мора извршити почев од 23. јуна па најдаље до 3. јула ове године. Путићи трошак, дневнице и хонорар за испитиће илаштиће приватна гимназија у Ивањици из својих средстава. О предњем се извештаваће ради знања, с тим да 22. јуна увече будите у Ивањици, како би испити могао почети 23. јуна.³⁴

Директор Ниже приватне гимназије у Ивањици известио је надлежно Министарство 4. јула 1924. године да је комисија за полагање нижег течајног испита у Ивањичкој гимназији формирана у складу са одлуком министра просвете од 6. јуна исте године. Комисија је отпочела са радом 23. јуна, а комплетан посао је завршила 1. јула. Четврти разред је завршило свих 29 ученика који су на тај начин стекли услов да полагају нижи течајни испит. У поднетом извештају наведено је да је од 29 пријављених кандидата-ученика завршни испит положило њих 16: Цветко Велимировић, Милисав Гвозденовић, Спасоје Гвозденовић, Боривоје Јеремић, Радоје Јовановић, Анка Караклајић, Благоје Павићевић, Михаило Перишић, Радивоје Перишић, Милан Пурић, Михаило Пурић, Вељко Радојевић, Радивоје Рашковић, Милан Ристић, Радослав Спасовић и Недељко Стефановић, а да ће у августу полагати још тројица: Бранко Јеремић и Миодраг Шолајић (француски језик) и Слободан Стамболић (математика), али и да 10 кандидата није положило испит: Милорад

Гавриловић, Михаило Гиздавић, Радојко Дрндаревић, Татомир Ђоковић, Радомир Курћубић, Жарко Лазовић, Момир Масларевић, Михаило Поледица, Живана Радвановић и Даринка Салевић. Нижи течајни испит полагао се по следећем наставном плану и временском распореду: из српског језика писмени испит³⁵ 23, а усмени 25. јуна; из историје и земљописа усмени испит 27. јуна; из француског језика усмени испит 29. јуна и из математике усмени испит 1. јула.³⁶

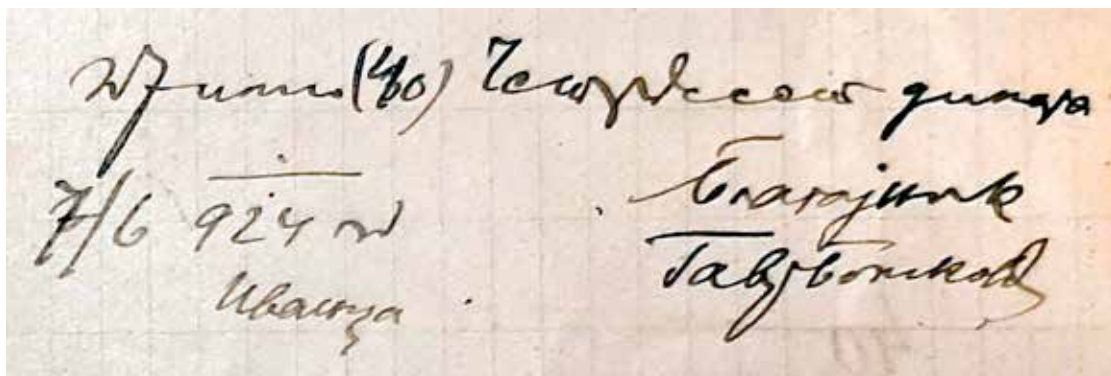
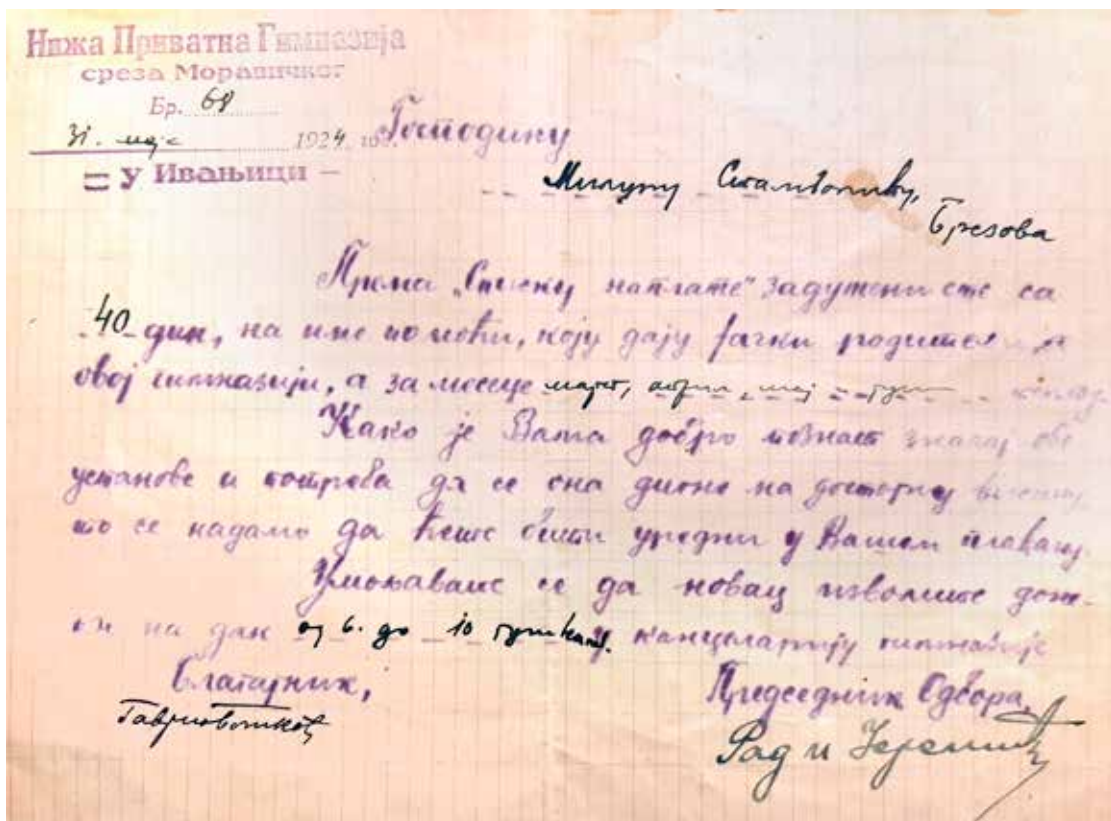
Неколико деценија Моравичани су се упорно и срчано борили да се у њиховом среском месту отвори средњошколска установа, што ће се потврдити оснивањем Више основне школе са занатлијско-трговачким правцем средином 1920. године. После завршавања ове школе ученици, који су желели наставити са образовањем, могли су прелазити у наредни разред гимназије. Убрзо Ивањичани добијају и приватну гимназију. Али од тог тренутка почињу и њихови велики проблеми са финансирањем школе. Среска финансијска управа у Ивањици почетком фебруара 1924. године известила је гимназију у Ивањици да јој је одобрена помоћ од десет хиљада динара. У писму министру просвете датираним првог јула 1924. године председник Школског одбора је навео да је сиромашно грађанство Моравичког среза с радошћу поздравило оснивање приватне гимназије у Ивањици, али подмирење свих њених потреба није могло бити задовољено, јер то премаша снагу овог краја и његовој стањивости. Осим тога, школа није била у стању да заснује кабинет, нити је имала збирке потребних наставних учила. У току године искрсле су извесне потребе које нису биле предвиђене, а прете да изведу буџет из равнотеже. Због сиромаштва половина ученика са мале майуре није могао почети ни до

[33] Интересантно је навести да је министар просвете одредио Лазара Трипковића, начелника средње наставе у Министарству просвете, за свог изасланика на нижем течајном испиту и за прегледање целокупног рада ивањичке школе 14. маја 1924. године. Међутим, он је своју одлуку променио већ 20. маја, када је исте задатке поверио Владимиру М. Радивојевићу, директору Гимназије. /Историјски архив Ужице, Нижа државна гимназија Ивањица 1923–1930, општа акта/

[34] Архив Југославије, Београд, 66/1592/1705.

[35] Тема писменог задатка из српског језика била је *Описати најлепши гопаћају животињу*.

[36] Записник рада на нижем течајном испиту Ниже приватне гимназије у Ивањици /Историјски архив Ужице, Нижа државна гимназија Ивањица 1923–1930, општа акта/

Захтев Радојице М. Јеремића, председника Школског одбора, упућен Милуну Стамболићу, оцу ученице Добриле, за измирење дуговања „на име родитељске помоћи“ у износу од 40 динара (прва страна) и потврда да је родитељ уплатио своје дуговање (друга страна)

најближе државне гимназије да полажу нижи истрајни испити, већ је морала бити доведена државна комисија (по члану 50. Закона о средњим школама) која ће коштавати до 15.000 динара. Како се више не може рачунати на ма какве жртве од стране грађанства, а како и сама предвиђена сума не би могла задовољити

све многобројне потребе, а овако окрњена ће и још мање моћи, по Одбор ове гимназије најучинивије моли Министарство просвете да помоћне нашу гимназију са сумом бар од 100.000 динара. Молбу су потписали председник Школског одбора Радојица М. Јеремић, пословођа Драгомир С. Поповић и чланови

Гаврило Бошковић, Михаило Г. Димитријевић и Тихомир Миловановић.³⁷

Важно је истаћи да су у финансирању Ивањичке гимназије, поред општинског, среског и окружног буџета, учествовали и ђачки родитељи својим уплатама на месечном нивоу. Њихово месечно задужење износило је 10 динара по ученику, што недвосмислено потврђује сачувани допис председника Школског одбора упућен Милуну Стамболићу, оцу ученице првог разреда Добриле.³⁸

Током школске 1923/1924. године у Нижој приватној гимназији у Ивањици предавали су:

1. Владимир М. Радивојевић, директор са 32 године службе, претходно пензионисан као професор Четврте београдске гимназије, са завршеним филозофским факултетом, одсек за српски језик са књижевношћу; предавао је српски језик у другом разреду, земљопис у другом, трећем и четвртном, историју у четвртном и гимнастику у свим разредима;
2. Драгомир Поповић, суплент, са једном и по годином службе; и он је имао завршен филозофски факултет, одсек за српски језик са књижевношћу; предавао је француски језик у другом, трећем и четвртном разреду, српски језик у трећем и четвртном, математику у трећем и четвртном и историју у трећем разреду;
3. Винка Јевђовић, привремена предметна наставница³⁹ са једном и по годином службе, свршени филозоф на одсеку

ботаника; предавала је српски језик у првом разреду, математику у првом и другом, зоологију у првом, ботанику у другом, земљопис у првом, физику у трећем и хемију у четвртном разреду;

4. Светозар Васиљевић, привремени предметни учитељ, апсолвент технике са два месеца службе; предавао је математику и цртање у свим разредима;
5. Радул Велашевић, лекар, хонорарни наставник са пет месеци службе; предавао је хигијену у четвртном разреду;⁴⁰
6. Драгољуб Милутиновић,⁴¹ свештеник, хонорарни наставник са пет месеци службе; предавао је веронауку у сва четири разреда и певање у другом и трећем разреду;⁴²
7. Радул Перишић, учитељ, хонорарни наставник; предавао је писање у првом и другом разреду.⁴³ Свршетком школске године престао је да ради у овој школи. Али, како није било наставника за предмете писање и гимнастика, Школски одбор је замолио министра просвете да одобри Перишићу да буде наставник и следеће школске 1924/1925. што је министар и учинио.⁴⁴
8. Олга Миленковић, хонорарна наставница, истовремено и учитељица ручног рада овдашње Радничке школе; предавала је женски ручни рад.

[37] Архив Југославије, Београд, 66/1592/1705.

[38] У тексту дописа од 31. маја 1924. каже се: *Господину Милуну Стамболићу, према „Списку најлаше“ задужени сте са 40 динара на име помоћи, коју дају ђачки родитељи за месеце март, април, мај и јун текуће године. Како је Вама добро познај значај ове услове и пошреба да се она дају на годишњу вису, што се надамо да ћете бити уредни у Вашем плаћању. Умољаваше се да новац извољите донети на дан од 6. до 10. јуна у канцеларију Гимназије. Допис су потписали председник Школског одбора Радојица М. Јеремић и благајник Гаврило Бошковић. На његовој полеђини је писмена потврда да је новац примљен. /Допис се налази у збирци докумената и фотографија Милунке и Миодрага Стамболића/*

[39] Изменама и допунама Закона о средњим школама од 4. јула 1912. године уведено је звање привременог предметног учитеља за апсолвенте филозофије.

[40] Архив Југославије, Београд /Одлуком министра просвете С. Н. Бр. 2887 од 21. јануара 1924. године потврђен је избор Радула Велашевића за хонорарног наставника хигијене у Нижој приватној гимназији у Ивањици/

[41] Драгољуб П. Милутиновић, свештеник, хонорарни наставник веронауке, у ивањичкој Нижој гимназији предавао од 1923. до 1926. године. Богословију је завршио у Сремским Карловцима (1921). Он је извео Јосипа Броза Тита из окупираних Београда (1941).

[42] Архив Југославије, Београд /Одлуком министра просвете С. Н. Бр. 2886 од 21. јануара 1924. године потврђен је Милутиновићев избор за хонорарног наставника веронауке у Нижој приватној гимназији у Ивањици/

[43] Архив Југославије, Београд /Одлуком министра просвете С. Н. Бр. 2888 од 21. јануара 1924. године потврђен је избор Радула Перишића за хонорарног наставника у Нижој приватној гимназији у Ивањици и што само до краја ове школске године/

[44] Архив Југославије, Београд, 66/730/1186.

У првој години рада Ивањичке приватне гимназије коришћени су уџбеници које је за извођење наставе препоручило Одељење за средњу наставу Министарства просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.⁴⁵

Табела 3. - Списак уџбеника коришћених у образовно-наставном процесу у Нижој приватној гимназији у школској 1923/1924. години⁴⁶

Предмет	Аутор	Назив уџбеника
Веронаука	Јосиф Стојановић	<i>Хришћанска наука</i> (I разред) <i>Хришћанска наука – обредословље</i> (II) <i>Хришћанска наука – катихизис</i> (III) <i>Историја српске цркве и Историја хришћанске цркве</i> (IV)
Српски језик	Љубомир Стојановић Војислав Јовановић и Милош Ивковић	<i>Српска грамаџика</i> за I, II, III и IV разред <i>Српска читањка</i> за I, II, III и IV разред
Математика	Франц Мочник (<i>Мочникови уџбеници</i> у преводу Стевана Давидовића)	<i>Аритметика</i> за први разред средњих школа <i>Аритметика</i> за други разред средњих школа <i>Аритметика</i> за трећи и четврти разред средњих школа <i>Геометрија</i> за први и други разред средњих школа <i>Геометрија</i> за трећи и четврти разред средњих школа
Француски језик	Милош Тривунац Павле Поповић	<i>Француска читањка са грамаџиком и речником</i> , део 1 и део 2 <i>Француска грамаџика</i>
Земљопис	Тодор Радивојевић	<i>Основи земљописа</i> (I разред) <i>Ваневројски континенти са земљописном читањком и атласом</i> (II разред) <i>Европа без Краљевине Срба, Хрватска и Словенаца</i> (III разред) <i>Балканско полуострво и земље Срба, Хрватска и Словенаца</i> (IV разред)
Историја	Станоје Станојевић Миленко Вукићевић	<i>Историја српског народа са преједом хрватске и словеначке историје</i> (III разред) <i>Историја Срба, Хрватска и Словенаца</i> (IV разред)
Физика	Милан Д. Дукић	<i>Физика</i> (III разред)
Хемија	Драгутин К. Антић	<i>Хемија са минералогијом</i> (IV разред)
Хигијена	Владимир С. Станојевић	<i>Хигијена</i> (IV разред)

За остале предмете нису били наведени називи уџбеника и њихови аутори.

[45] *Допис Министарства просвете Краљевине Срба, Хрватска и Словенаца, Одељење за средњу наставу, СН Бр. 7348, од 24. јула 1924. године у Београду, Службени део*, „Просветни гласник”, год. XXI, бр. 6 и 7, Београд, јуни и јули 1924. године, 108-123. /Важно је навести да је надлежно Министарство, а по одобрењу Главног просветног савета препоручивало уџбенике за коришћење у школском наставном програму. То потврђује „Списак уџбеника који се могу употребљавати у свима средњим, грађанским и стручним школама Краљевине Срба, Хрватска и Словенаца” публикован у *Службеном листу*, двоброј 6-7 из 1924. године. Одељење за средњу наставу, Министарства просвете Краљевине СХС објавило је свој допис са списком препоручених уџбеника упућен директорима свих средњих, грађанских (виших пучких, девојачких, нижих трговачких) и стручних школа у држави. Они су били дужни да по пријему дописа одмах писмено одговоре и тако потврде да су добили наведени списак и „наређење”./

[46] Историјски архив Ужице, Нижа државна гимназија Ивањица 1923–1930, општа акта.

ДРУГА И ПОСЛЕДЊА ГОДИНА РАДА НИЖЕ ПРИВАТНЕ ГИМНАЗИЈЕ (1924/1925)

Начелник Моравичког среза Светозар Поповић упутио је писмо Министарству просвете 21. августа 1924. године. Написао је да је грађанство овог среза удаљено од свих културних центара, без икаквих комуникација, посве сиромашно, и због тога принуђено да емигрира, али да је упркос томе *одувек осећало њошребу једне њросветне усшанове у својој средини где би млади добили васишшање и образовање*. Навео је да се после бројних молби из овог среза, *најзад изишло неколико у сусрећ указом Њ. В. Краља од 25. окшобра 1923. године ошворена је у Ивањици нижа ѡривашна Гимназија која је ѡала на шереш издржавања срезу Моравичком*. Иако сиромашни, грађани овог среза прихватили су са одушевљењем отварање гимназије коју су морали сами издржавати и *среска скуишшина своширала је у своје буцешу суму од 145.000 динара за њено издржавање*. Међушим, овом сумом је *ѡрекорачена сшоба ошшерећеноси за чије је одобрење надлежан минисшар финансија ше је буцеш морао ићи Државном Савешу на одобрење и враћен је шек ѡре месец дана*. С обзиром да су економске прилике у Моравичком срезу биле тешке, а принос те године слаб, *шје је реализација ове суме доведена у ишшање, а како ни само ова сума није довољна шје је ошшанак ове шмназије доведен у ишшање*. Због тога је срески начелник замолио министра просвете да Ивањичка гимназија *ѡређе у државне руке а одбор са своје сшране се обавезује да ће ѡружшш све ѡрешходне услове за ѡочешак рада као: зшраду коју даје ошшшина ивањичка, намешшјај и учила и све друш шшје услов да шмназија ѡсшане државна*. Текст писма завршио је констатацијом да је на крају претходне школске године било 137, а да ће наредне имати *160 до 170 ученика*.⁴⁷

Ресорни министар Антон Коросец обавестио је среског начелника да се не може удовољити његовој молби, јер *Минисшарсштво ѡросветше нема буцешске мошћносшш ни ѡшшребно насшавничко особље*.⁴⁸

И поред негативног одговора, утицајним Ивањичанима није недостајало амбиција и мотивације да наставе са својим активношћима и тако покушају да изнађу решење за акутни проблем финансирања прве средње школе у њиховом месту. То се јасно може видети из текста писма председника Среске скупштине Радојице М. Јеремића упућеног министру просвете у коме га моли да се *ѡривашна шмназија срезу моравичкој у Ивањици узме у државне руке*. Међутим, министар просвете својим актом бр. 19221 од 15. септембра 1924. одбија његову молбу с образложењем да нема средстава у буџету, али ни слободног наставног особља. Иако је одговор био негативан, Јеремић се поново обратио Министарству просвете наводећи да и поред свих напора које је у стању учинити овај срез, *Гимназија се у идућој 1925. години неће моћи одржати без какве ѡмоћи*. Истакао је познату чињеницу да је Моравички срез један од најсиромашнијих и додао да је Школски одбор обезбедио наставно особље, али да нема новчане могућности да их исплаћује на време. Због тога је замолио Министарство просвете да *не дошсшш ѡрошасш једне кулшурне усшанове за коју се овај срез шшoliko жршшвовао, да у своје буцешу за 1925. годину ѡредвиди суму од 200.000 динара као ѡмоћ нашој среској шмназији, и да шш суму одобрш као сшалну годиншњу субвенцију*. Навео је и да је непосредни порез за цео срез 69.000 динара, а да ће срески буџет расхода за 1925. годину износити 550.000, што чини преко 800% непосредног пореза. У њиховом одговору достављеном директору гимназије

[47] Архив Југославије, Београд, 66/730/1186.

[48] Архив Југославије, Београд, 66/1592/1705.

још једном је поновљено *да Министарство просвете не може одобрити приватној гимназији никакву помоћ, пошто у буџету за те школе нису предвиђена финансијска средства*.⁴⁹

На почетку нове школске 1924/1925. године у сва четири разреда Ивањичке гимназије уписано је 148 ученика, међу којима је било 124 дечака и 24 девојчице. У првом разреду било је 45 ученика (39 дечака и шест девојчица), у другом 40 (34 дечака и шест девојчица), у трећем 35 (30 дечака и пет девојчица) и у завршном, тј. четвртом, 28 (21 дечак и седам девојчица). Сваки разред имао је по једно одељење.

Кадровских промена у школи није било. Радивојевић, директор Ивањичке гимназије, известио је Министарство просвете 11. септембра 1924. године о томе како су расподељени предмети запосленим наставницима:

- Владимир М. Радивојевић, професор и директор, предавао је српски језик у другом разреду, земљопис у другом, трећем и четвртом и историју у четвртом разреду;
- Винка Јевђовић, привремена предметна наставница, предавала је српски језик у првом разреду, зоологију у првом, ботанику у другом, земљопис у првом, физику у трећем и хемију у четвртом разреду;
- Драгомир С. Поповић, суплент, предавао је француски језик у другом, трећем и четвртом разреду, српски језик у трећем и четвртом разреду;
- Светозар Васиљевић, привремени предметни учитељ, предавао је математику и цртање у сва четири разреда;
- Радул Велашевић, лекар, хонорарни наставник, предавао је хигијену у четвртом разреду;
- Драгољуб Милутиновић, свештеник, хонорарни наставник, предавао је веронауку у сва четири разреда и певање у другом и трећем разреду.

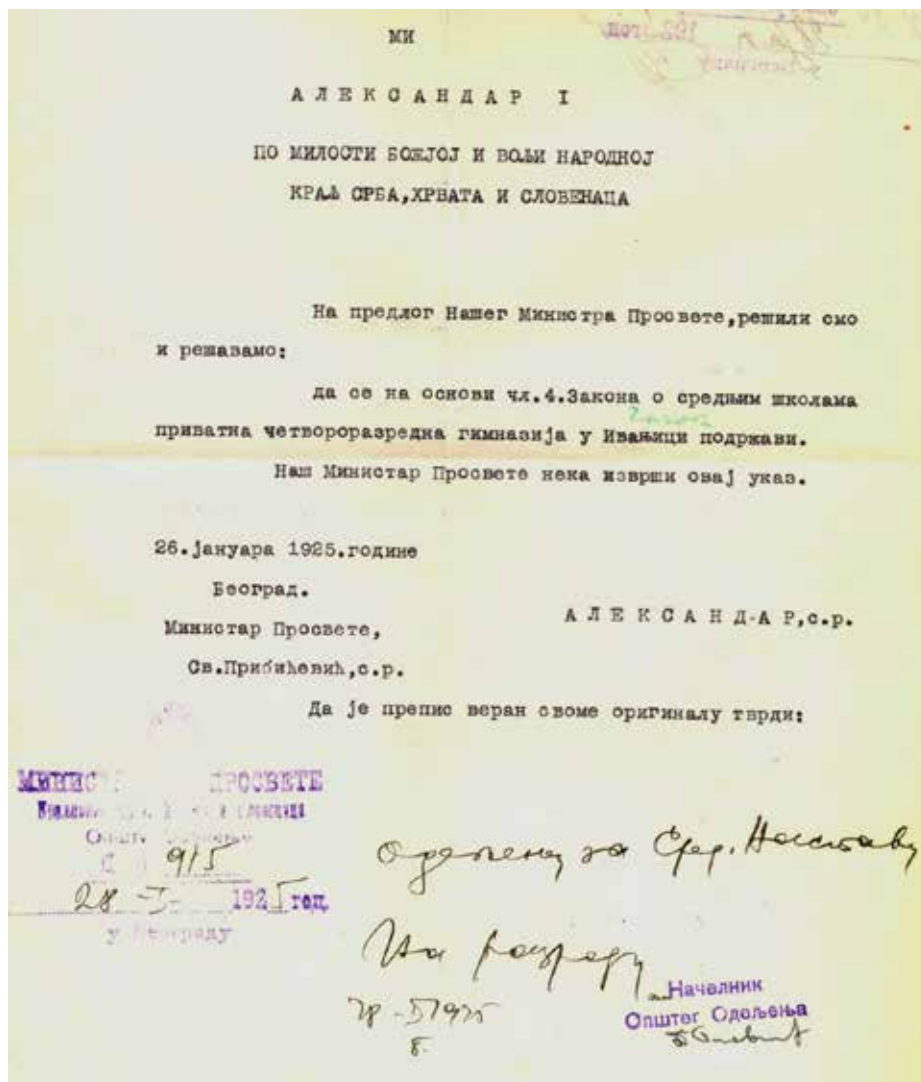
Није било наставника за гимнастику, писање и женски ручни рад.

Могло се наслутити да ће и у школској 1924/1925. години Нижа приватна гимназија имати озбиљних проблема како са финансирањем свог рада и деловања, тако и са обезбеђивањем наставничког особља. Нови велики проблем појавио се већ на почетку школске године када је директор Владимир М. Радивојевић поднео оставку, а коју му је 1. октобра 1924. уважио Школски одбор. Њега је, за време одсуства, на тој функцији замењивао Драгомир С. Поповић, па је зато одлучено да он настави да је обавља до избора и именовања новог директора.

У том периоду Ивањичка гимназија је била и центар културних дешавања у варошици на Моравици. Тако је у октобру 1924. године Министарство просвете обавестило школу да 6. новембра сви ученици треба да присуствују предавању посвећеном Браниславу Нушићу, славном српском комедиографу. На исти начин (посредством Просветног одељења Рашке области) организовано је и предавање о словеначким песницима Францу Прешерну и Антону Мартину Сломшеку у првој половини децембра.

Из извештаја Драгомира С. Поповића, заступника директора, упућеног Министарству просвете у вези са стањем у школи у првом тромесечју школске 1924/1925. сазнајемо да се настава одвијала уредно, али да нису били заступљени извесни предмети: географија у другом, трећем и четвртом и историја у трећем разреду. Разлог за то јесте наставник који је одбио да дође у Ивањицу, иако се претходно договорио са гимназијским Школским одбором. Поповић је навео да је током првог тромесечја школу напустио један ученик четвртог разреда, па је на почетку другог тромесечја остало укупно 147 гимназијалаца (123 дечака и 24 девојчице). Њихово бројно стање било је: у првом разреду 45 ученика (39 дечака и шест девојчица), у другом 40 (34 дечака и шест девојчица), у трећем 35 (30 дечака и пет девојчица) и у четвртом 27 (20 дечака и седам девојчица).

[49] Архив Југославије, Београд, 66/730/1186.

Препис Указа краља Александра I Карађорђевића да се Ивањичка приватна четвороразредна гимназија подржави

Многобројне иницијативе Ивањичана да им се помогне у вези са финансирањем њихове гимназије или да се иста узме у државне руке ипак су наишле на разумевање у надлежном српском министарству почетком наредне године. Његово величанство краљ Александар I Карађорђевић на предлог министра просвете, а на основу члана 4. Закона о средњим школама, одлучио је да се Приватна четвороразредна гимназија у Ивањици подржави. Краљ ујединитељ је

наредио: *Наш министар просвете нека изврши овај указ.* На основу краљевог указа уследила је одлука министра просвете Светозара Прибићевића од 26. јануара 1925. године којом је Приватна гимназија у Ивањици подржављена.⁵⁰ Сутрадан, на Савиндан, 27. јануара 1925. године министар просвете је послао телеграм Великом жупану у Чачак са наредбом о Указу краља.⁵¹ Тако је Нижа четвороразредна

[50] Архив Југославије, Београд, 66/1592/1705.

[51] Архив Југославије, Београд, 66/205/464.

Разпоред часова
од 18. марта до краја године 1924/5.

	Понедељник				Уторак				Среда				Четвртак			Петак			Субота			
1 Др А Попарић	I ₂	IV ₂			IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄						IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	
2 Поповић	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄		IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	
3 Др Јевђовић	IV ₁	IV ₂			IV ₁	IV ₂			IV ₁	IV ₂			IV ₁	IV ₂				IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	
4 Др Миловановић	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄		IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	
5 Јел Миловановић	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄		IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	
6 Др Милутиновић	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄		IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	
7 П. Перковић	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄		IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV ₄	

Ивањица, 18. марта 1925.
Попарић а д
Јел Миловановић в
Миловановић г
Милутиновић д
Перковић е

Др А. Попарић

Недељни распоред часова за наставнике у периоду од 18. марта до краја школске 1924/1925. године

приватна гимназија у Ивањици преиначена у државну средњошколску институцију. Од свог отварања, 25. октобра 1923, па до подржављења, 26. јануара 1925. године, Приватна гимназија у Ивањици је радила укупно петнаест месеци.

На основу ове одлуке требало је поставити директора школе. Такође, недостајао је и наставник за историју и земљопис са 15 часова недељно уколико нови директор не би могао предавати ове предмете. Са оваквим кадровским решењем образовни процес би се одвијао по плану, јер би већ запослени наставници остали у служби, али сада у државној гимназији. Министар просвете је својом одлуком С. Н. Бр. 5161 од 17. марта 1925. поставио за директора Ивањичке гимназије др Анта Попарића⁵², дотадашњег професора гимназије у Зајечару.⁵³

[52] Анте Попарић, директор и професор Ниже гимназије у Ивањици од 17. марта до 6. новембра 1925. године. Дошао је из Зајечарске гимназије. Премештен за професора Гимназије у Карловцу.

[53] Архив Југославије, Београд, 66/730/1186.

Пре директора Попарића у Ивањичку гимназију су дошли Јелица Миловановић⁵⁴, апсолвент филозофије, и срески лекар Иван Ивековић⁵⁵, који је у Ивањици заменио др Велашевића. Директор школе др Анте Попарић обавестио је Министарство просвете у вези са распоређивањем предмета запосленим наставницима у трећем тромесечју школске 1924/1925. године. Навео је да су у Ивањичкој гимназији предавали ови наставници:

- др Анте Попарић, професор са две године и 10 месеци службе; предавао је историју и земљопис;
- Драгомир С. Поповић, суплент, професор југословенске књижевности, имао је две године службе; предавао је српски и француски језик;
- Винка Јевђовић, суплент, професор ботанике и зоологије, имала је две године и 10 месеци службе; предавала је јестаственицу и хигијену;

[54] Њено службовање у ивањичкој Гимназији потврђено је одлуком министра просвете С. Н. Бр. 3979 од 4. марта 1925. године.

[55] Постављен је одлуком министра просвете С. Н. Бр. 13361 од 10. новембра 1924, а разрешен 21. маја 1926. године.

Потпис др Анта Попарића, првог доктора наука који је предавао у Ивањичкој гимназији

- Светозар Васиљевић, апсолвент грађевинске технике, имао је 10 месеци службе; предавао је математику и цртање;
- Јелица Миловановић⁵⁶, којој је овде било прво радно место, апсолвент филозофског факултета, одсек за хемију и физику; предавала је хемију, физику и историју;
- Радул Перишић, учитељ у основној школи; хонорарно је предавао гимнастику;
- Драгољуб Милутиновић, свештеник; хонорарно је предавао веронауку и певање;
- Иван Ивековић, срески лекар; хонорарно је предавао хигијену.
- Помоћни радник (фамилијаз) у школи био је Милорад Рајовић.

Поред наведених наставника, решењем Министарског Савета за наставника у Ивањичкој гимназији постављен је и Михаило Могаричев⁵⁷, суплент, који се у Ивањици задржао нешто више од месец дана (од 24. фебруара до 27. марта 1925. године), па је премештен у Пљеваљску гимназију, а потом у Пожешку⁵⁸. Још краће се у варошици на Моравици задржао привремени предметни учитељ Царева Филев⁵⁹, од 14. до 31. марта

1925. године, када је поднео оставку на државну службу.⁶⁰

На крају школске 1924/1925. године, од 45 уписаних првака два су напустила школу, четири понављала, а њих 39 је успешно завршило разред. Било је 10 одличних (Вучић Вучићевић, Мићо Вучићевић, Драгојло Гавриловић, Александар Главинић, Лепосава Ђокић, Лепосава Максимовић, Војин Поповић, Радмила Поповић, Војин Станковић и Жарко Шолајић), 11 врло добрих и 18 добрих ђака. Најлошији успех остарен је у другом разреду, где је од 40 уписаних чак 11 ученика понављало, а 29 завршило: четири одлична (Милоје Дилпарић, Зорка Радојевић, Добрила Стамболић и Радивоје Чкоњевић), осам врло добрих и 17 добрих. У трећем разреду је девет ученика понављало, а 26 завршило: три одлична (Милош Главинић, Славко Петровић, Душан Поповић), три врло добра и 20 добрих. Понављача није било у завршном, четвртном разреду. Један се у међувремену исписао, а осталих 26 ученика је успешно завршило школу. Било је по шест одличних (Војислав Јеремић, Вукашин Константиновић, Венијамин Маринковић, Илија Пејовић, Драгољуб Поповић и Михаило Томашевић) и врло добрих, као и 14 добрих ђака. Сваки разред је чинио једно одељење. Разредни старешина првацима била је Винка Јевђовић, другацима Јелица Миловановић, трећацима Светозар Васиљевић, а четвртацима Драгомир С. Поповић.

[56] Јелица Шолајић (девојачко Миловановић, отац Стојан), апсолвент филозофског факултета (1925), рођена 1. априла 1897. године у Раљи. Као учитељица је радила од 1922. године. У ивањичкој Нижој гимназији предавала физику и хемију (1924–1926). Ту се удала за Божидара Шолајића, столара, и напустила службу. После паузе од 19 година поново је постала наставник физике, хемије и биологије у Непотпуној гимназији у Ивањици (од 15. маја 1945. до 1952.). /Архив Србије, МПС, досијеа просветних радника, Ф, XIII, 47/

[57] Михаило Могаричев, суплент, у ивањичку Нижу гимназију премештен 24. фебруара 1925. године. Из Ивањице је премештен у пљеваљску Гимназију 27. марта исте године, а потом у Пожешку гимназију. У Ужичкој гимназији предавао је математику и физику школске 1922/1923. године.

[58] Постављен одлуком министра просвете С. Н. Бр. 32108, а разрешен одлуком С. Н. Бр. 6025.

[59] Царева Филев, привремени предметни учитељ, у ивањичку Нижу гимназију премештен 14. марта 1925, а 31. марта исте године поднео је оставку на државну службу.

[60] Постављен је одлуком министра просвете С. Н. Бр. 4384, а разрешен одлуком С. Н. Бр. 6195.

Табела 4. - Бројно стање ученика по тромесечјима у сва четири разреда Ниже гимназије у Ивањици у школској 1924/1925. години

Разред	Прво тромесечје (на почетку школске године)			Друго тромесечје (на почетку тромесечја)			Треће тромесечје (на крају школске године)		
	Укупно	Дечака	Девојчица	Укупно	Дечака	Девојчица	Укупно	Дечака	Девојчица
I	45	39	6	45	39	6	43	37	6
II	40	34	6	40	34	6	40	34	6
III	35	30	5	35	30	5	35	30	5
IV	28	21	7	27	20	7	26	19	7
<i>Свега</i>	148	124	24	147	123	24	144	120	24

Ђаци другог разреда са наставником Светозаром Васиљевићем у учионици⁶¹

Мала матура се полагала од 15. до 20. јуна 1925. године пред комисијом у саставу: др Фран Тућан⁶², научник, универзитетски професор и изасланик Министарства просвете, др Анте Попарић (испитивач за историју и

земљопис), Драгомир С. Поповић (испитивач за српски и француски језик) и Светозар Васиљевић (испитивач за математику). Као и претходне године нижи течајни испит полаган је из српског језика (писмено⁶³ и усмено), историје и земљописа, француског језика и математике (усмено). Услов да полажу годишњи испит стекао је 31 ученик

[61] Фотографија се налази у збирци докумената и фотографија Милунке и Миодрага Стамболића.

[62] Фран Тућан (26. 10. 1878, Дивуша код Двора на Уни – 22. 7. 1944, Загреб), минералог–петрограф, академик (члан Југославенске академије знаности и уметности), универзитетски професор, доктор наука. По њему је један минерал назван *тућаниј*.

[63] Тема писменог задатка из српског језика била је *Удобру се не йонеси, а у злу се не йонизи*.

четвртог разреда (25 дечака и шест девојчица). Међу њима је било пет „приватних ученика”. Међутим, на нижем течајном испиту се појавио само 21 матурант и сви су га успешно положили. Те школске 1924/1925. године у Ивањичкој гимназији матурирали су: Милорад Вујовић, Раденко Вуловић, Цветко Гвозденовић, Татомир Ђоковић, Војислав Јеремић, Вукашин Константиновић, Жарко Лазовић, Венијамин Маринковић, Момир Масларевић, Душан Мићић, Илија Пејовић, Милисав Перишић, Ђорђе Петровић, Драгољуб Поповић, Миливоје Поповић, Живана Радовановић, Михаило Томашевић, Богдан Ђурчић, Миленко Ђурчић, Марија Шолајић и „приватни ученик” Добривоје Комадинић. Нижи течајни испит поново је организован 26, 27. и 28. августа 1925. за ученике који нису полагали у јуну. Комисија је била у истом саставу, изузев др Туђана, који није дошао. На испиту се појавило осам ученика, од којих су га четири успешно положила: Цвета Ђоковић, Душан Јеремић, Андријана Нешовановић и Видосав Глигоријевић („приватни ученик”).⁶⁴

Важно је навести и то да је у истој школској години по одобрењу Наставничког савета у ивањичку Нижу приватну гимназију било уписано и 20 ученика који су приватно похађали један од четири разреда. О њима, њиховим именима и презименима и личним подацима, сазнајемо из *Уписнице приватних ученика Гимназије* сачуване у архиви Основне школе „Милинко Кушић” у Ивањици. Приватно уписани ђаци били су различитог старосног доба – од вршњака редовних ученика, па до педесетогодишњака. Најстарији међу њима био је Ђурђе Мирчевић (рођен 1870. године) из села Дубраве. Те школске 1924/1925. године матурирали су Видосав Глигоријевић (1906) из Ариља, Драгомир Ђорђевић (1891) из Претока код Крагујевца, Добривоје Комадинић (1907) из Лисе, Владимир Луковић (1890) из Бедине

Вароши и Радомир Парезановић (1907) из Братљева.

Тако су ивањички гимназијалци завршили школску 1924/1925 годину, започевши је у Нижој приватној гимназији, а окончавши је у подржављеној образовној институцији.

Из мемоара Петра Стамболића: Ивањичке ђачке године (1923–1927)

Због значаја не само за историју ивањичког средњошколског образовања у трећој деценији XX века, већ и за проучавање начина и стила живота људи тога доба на подручју Моравичког Старог Влаха, преносимо део текста необјављеног рукописа Петра Стамболића⁶⁵, народног хероја и истакнутог поли-

[65] Петар Стамболић (отац Милан, мајка Анђелија), политичар, народни херој, председник Председништва СФРЈ, рођен је у Брезови 29. јуна / 12. јула 1912. године. Основну школу је завршио у Брезови (1923), Нижу гимназију у Ивањици (1927), потпуну гимназију у Чачку (1931), а агрономију на Пољопривредно-шумарском факултету у Земуну. За време студија активно је учествовао у напредном студентском покрету, оснивању студентских удружења и раду са радничком омладином. Као студент примљен је у СКОЈ (1933) и КПЈ (1935), био је делегат на Петој земаљској конференцији КПЈ у Загребу (1940), а више пута је хапшен и протериван из Београда. Био је члан Универзитетског комитета КПЈ, а од 1938. радио је у Обласном комитету за западну Србију. У току рата био је партијски радник у Јагодини и Смедеревској Паланци, секретар Главног НОО за Србију (1941), члан Главног штаба НОП одреда Србије (у Босни, 1942), партијски руководица у Београду (крајем 1942. и 1943), командант главног штаба НОВ Србије (1944) и члан Председништва АВНОЈ-а. После рата постао је секретар Главног народноослободилачког одбора Србије, а затим секретар АСНОС-а, стални посланик у скупштинама Србије (1946–1958) и Југославије (1945–1967), министар финансија и потпредседник Владе НР Србије (1945–1948), министар пољопривреде у Влади ФНРЈ (1948), председник Владе Србије (1948–1953) и Народне скупштине Србије (1953–1957), али и председник Савезне народне скупштине (1957–1963), председник Савезног извршног већа (1963–1967) и председник Извршног већа Србије (1978–1982). Био је члан ЦК СКЈ од Петог до 12. конгреса СКЈ и секретар ЦК КП Србије (1948–1957). После смрти Јосипа Броза Тита био је Председник Председништва СФРЈ Југославије (1982–1983) и члан Председништва (од 1974). Такође, биран је за члана Председништва Савеза одбора ССРН и Савета Федерације. Аутор је неколико публикација: *Израђања и задаци народно-ослободилачке власице у Србији* (Окружни одбор НОФ, Чачак, 1945), *Нека ишћања социјалистичкој преобразаји наше пољопривреде* (Задружна штампа, Загреб, 1950), *Дело и значај Савезне народне скупштине* (Београд, 1958), *Југославија у међународној поделби рада* (Седма сила, Београд, 1966), *Светозар Марковић у свом времену и данас* (Светозарево, 1975). Носилац је највиших државних одликовања, међу којима су и Орден народног хероја (27. новембра 1953), Орден народног

[64] Записник рада на нижем течајном испиту Ивањичке гимназије. /Историјски архив Ужице, Нижа државна гимназија Ивањица 1923–1930, општа акта/

тичара, родом из овог краја. То је Петрово сећање на његове ђачке дане проведене у Ивањици где се школовао, најприје у Нижој приватној четвороразредној гимназији, а затим у подржављеној четвороразредној Гимназији у периоду од 1923. до 1927. године. Стамболић је мемоаре написао седамдесетих година 20. века⁶⁶, а захваљујући љубазности и разумевању његове родбине један њихов сегмент је представљен научној, стручној, али и широј јавности:⁶⁷

ИВАЊИЦА – ЧАРШИЈА. Први њућ сам њрекорачио „границе“ села кад ми је било једанаест њгодина – крајем јуна 1923. њгодине о Видовдану. Тада се у Ивањици мојло добићи њунокрвно сименњалско њовече из Немачке на име рајне одињете. Ишао сам са сњрицем Вучићем, који је њада имао 25 њгодина. Добили смо јуницу сименњалске расе, „швајцаркињу“, која није мојла да се навикне на храну у нашем селу, или је ми нисмо знали нењовањи.

Био је њо друњи свей – ваљани бели њућ од Прилика до Ивањице, њросњрана равница са бујном њправом, у којој се Грабовица улива у Моравицу. Никада до њада нињде нисам видео њолико њоље. А Ивањица – „велика“ варош, мноњо њуди и друкчије одевени од нас у Брезове.

Друњи њућ сам оњишао у Ивањицу у сейњем-бру исње њгодине када сам се уњисао у њрви разред Гимназије. Одлуку да ме њошаље у школу у Ивањицу мајка је донела њоњињо су је на њо нањоворили мој учињељ и кум Милосав Тењић и неки наши роњаци. Исње њгодине из Брезове смо њошли у њимназију у Ивањицу нас њроје: Добрила

.....
ослобоњења, Орден заслуга за народ I реда, Орден братства и јединства I реда, Орден за храброст. Са супругом Јудитом добио је сина Михаила и књерке Ивану и Вињњу. Преминуњо је у Београду 21. септембра 2007, где је кремиран, а посмртни остаци сахрањени су у његовом родном селу Брезови.

[66] Први део необјављеног рукописа Петра Стамболића односи се на Брезову (46 страна), други на Ивањицу (44 стране), а трећи на Чачак (36 страна) – укупно 126 страница. Део о Ивањици садржи пет поглавља: *Чарњија* (1–14 стране), *Свешњеници* (14–18), *Школа и школовање* (18–30), *Моји друњови* (30–34) и *Из њолињичкој живоњи* (34–44). Овде је представљен само део поглавља *Чарњија* (1–5 стране) и поглавља *Школа и школовање* и *Моји друњови* – укупно 21 страница рукописа.

[67] Копија рукописа налази се у збирци докумената и фотографија Милунке и Миодрага Стамболића.

Сњамболић, Обрен Сњишовић и ја.⁶⁸ На дан уњиса у њимназију, њућ од Брезове до Ивањице, Добрила и ја смо њрешли њешке исњред Милуна, Добрилиноњ оца, и моњ сњрица Вучића, који су јашуњи на коњима све време нењињо разњоварали.

Кад сам дошао у Ивањицу, у њимназију, било је њрошло само њей њгодина од завршейка рања. У њој „великој вароњи“ нисам осећао онакве њоследице рања као у селу – ни као у њрињама рањника. У Ивањици није било рањине сирочади. Веровањно да су они који су Ивањицу њознавали њре, за време и у њрвим њгодинама њосле рања, уочавали неке њромене. За мене се у Ивањици нињиња није мењало, иако се у ње чењири њгодине моњ школовања (од 1923. до 1927. њгодине), ињак њонешњо доњаћало. Није се скоро нињиња њрадило, ња је мени излњдало да је њаква каква је, вароњица сњворена једном за увек.

Сњаровлашка нањија је ослобоњена од Турака 1833. њгодине. Свечаносњ њрисајењињења Србији одржана је 1834. њгодине у Приликама. Кнез Милош је одредио да се ново среско месњо њодињне на Грабовици – код Прилика – у близини данашње сњћелињске сњанице. Али, кањњан Симо Јаковић је имао земљу у Ивањици, узводно, ња је њу њодињнуња вароњица. Изњорела је чењрдесейих њгодина⁶⁹, њоњово сва, али је убрзо обновљена. На крају је уска долина која њолази од Шундерића њробља у Приликама и завршава на Лучкој реци, изнад Ивањице.

Не знам месњо са њолико извора као њињо их има Ивањица: код њуњрије, исњод Зечевњића куће (Оњанњарски), исњод куће Миљка Казака, код кланице, Кањавац, Зефина вода и један изнад елекњрињне ценњрале. Сви у обали Моравице. Сви, сем оноњ изнад ценњрале, били су урењени.

Ивањица је већ у њо време имала хидро-ценњралу на Моравици – давала је довољно сњрује за освейњљење и за вуновлањару. На њрњовима су били „ламњиони“ (велики мейњални сњубови са јаким сњјалињама). Ценњралу су њодињли

[68] Добрила је погинула као комесар партизанске чете 1942, а Обрен је 1937. године отишао у Шпанију, у рат. [напомена П. Стамболића]

[69] Мисли се на пожар из 1846. године када је цела Ивањица изгорела.

ивањички шрџовци и занашлије још 1911. године – само су две или три хидроцентралне подинуше раније (у Зајечару и Ужицу).⁷⁰

Ивањица је била повезана са светом једним путем до Пожеје и једним до Гуче, који је био лош, са серијинама на Галонским странама, где су рабаџије чешвориле кола. Везу са Пожејом је одржавао поштански фијакер који је из Ивањице долазио пре сванућа. Гвоздене шине на шочковима и калдрма, кас коња по калдрми – и свако се морао будити, али нико се није на то љутио. Нико се у Ивањици није жалио на несаницу. Фијакер је могао да прими пет путника. Ако је неко ишао „у свет“, реџимо у Београд, онда се за то знало на неких 10–15 дана унапред. Фијакерист је био сшарији човек, увек у сељачком оделу.

Први аутомобил сам видео у Ивањици вероватно 1925. или 1926. године. Дошао је један инжењер, оженио се из Ивањице. Ми смо шрчали да видимо аутомобил, као што се деца данас кује око хеликоптера кад се спусте у Међуречје.

Зими је Ивањица била зашворена као шврђава. Само су петком долазили сељаци, и по највећем снеју, са коњима и нудили своје производе (сир, кајмак, сшоку). Из оближњих села сељаци са санкама и воловима довлачили су дрва. Трџовина сшоком је учинила да се варош брже развија. Најчешће су тражене мале куће као и у дружим касабима. Али је улица од „зелене иџице“ до сшочне иџице имала куће и на сшрај: доле радња, горе прџорије за сшановање. Имала је шрџовачке радње, кафане, ошанчаре, иекаре, касайнице, казанџије, браваре, бојаџије, сшоларе, коваче, пошкиваче, айџеку. Кад су иекари куйили довољно брашна из Брушлијиној млина у Чачку, моло се живети додуже без везе са светом.

Имала је шда Ивањица једној, а некад и два лекара, среској начелника, и исаре, професоре и учешеле, свешшенике, касније судије, порезнике... У доњем делу зшраде среској начелсшва налазио

[70] Ивањичани из локалпатриотских разлога истичу да је хидроцентрала на Моравици друга–трећа у Србији. Истина је да је седма, јер су пре Ивањице хидроцентралне подигнуте у Ужицу, Ваљево, Вучју код Лесковца, Краљеву, Сишевачкој клисури и Зајечару. Термоелектране су раније подигнуте у Београду, Крагујевцу и Шапцу.

се зашвор. Тамо сам ишао кад су у ашсу лежали хајдучки јашаци и сељаци из Брезове.

* * *

ШКОЛА И ШКОЛОВАЊЕ. У Ивањици су шрџовци–мешшани најре ошворили „Вишу основну школу“ – која је касније мољакањем и уз полишчке ушшцаје и уцене прерасла у Гимназију. Та школа је повремено била у кризи са насшавним кадром.

Кад сам пошао у гимназију у Ивањицу, најре сам ошшо недељу дана на Буковици код једне рођаке, Дарке. Дарка ми је савешовала да не чшам мноо. Међушим, куйио сам књије за први разред и прочишао их за седам дана.

После сам прешао да сшанујем код кафеџије Тика Салевића. Тико [Тихомир] Салевић је био кафеџија, демокршш, прџседник Ошшшине – сшрџо човек, бојали су га се и жене и деца и трађани. Кафану је имао у Главној улици, а ја сам сшановао у друјој зшради у дворишшу, у малој кући са једном собом, са дрвеним кровом прџкривеним шиндром. Добовало је кад је шадала киша. У дворишшу је била калдрма и цвеће. Салевић је имао коња која су држали у шшали поред куће. Ја сам га чешшо водио на врело код кланице да га најојим. Једном сам шао са коња, ша су ме сушрадан друшови задиркивали: „Пешшар с коња к’о шорбџица, окреће се Ивањица.“

Имао је две кшерке и сина. Дара је била три године сшарија од мене. Сшарији хаџи из чешвршџој разреда шоворили су прџеда мноо о њој са симшшшшјама. Живана је била млађа, веома леја девојџица. Касније сам у Београду, док сам још био сшуденш, прочишао у неким илусшровањим новинама да је Живана Салевић изабрана за „Мис шлаже“ Београда. Године 1944. ошшшла је са мужем, фудбалером у шаршшшзане.

Не знам зашшо сам се преселио код баба Драје. Њена кућа је била ниска, са две мале собе. У друјој је сшановала баба Јованка, сшарица, држала је хаке. Драја је била из познаше породице из Горњеј краја, жена шрџовца Радисава Вуковића. Један Вуковић је био посланик, ша су га – како је пршчала Драја – ошшровали кафом. У време док

сам сџановао код баба Драје, они су били сиромашни. Њен син Раде је у Београду, касније, био шћровачки џомоћник, а кћи Цана се удала за једној ојанчара. Дрући син Љубо, имао је џадавицу. Кујовао је сџоку џејшком и клао, заједно са Милом Кушићем. Љубо је, иначе, волео да седи у кафани. Изјушра је џио неки лек. За две џодине само је једном, међушћим, добио џадавицу. Тада су џа донели, на рукама, кући. Није моћао да џовори.

Баба Драја је волела да џојије ракије, знала је каква је ракија у којој кафани. Давала ми је ајошћкарски сџаклић од 200 грама и ја бих ишао и кујовао јој ракију. Морао сам кришћи сџаклић са ракијом џод сукненим кајушћом да комшије не виде. Волела ме је као сина. Доносио сам јој воду, сџрућао и џејао дрва. Воду сам носио са извора у шћесћији или у ћућу. У џролеће и јесен доносио сам киселу воду са вашаришћа. Сџара Драја је једном џала и сломила руку. Прала је веш у бојашћој кући Радојевића и шћу зараћивала. Радојевићи су имали велики дућан са џовећим дворишћем. Кад би њихов калфа водио коње на воду, Алаша и Пушћка, ја бих само лућнуу у џрозор и коњ би џоскочио, а калфа би џа умиривао, очиледно џоносан шћшо севају варнице исћод којишћа. То се џонављало сваки дан и на моје и на калфино задовољшћиво.

У шћрећој и чејшврћој џодини џреселио сам се код Влајса Пивљакловића, џекара. Тамо сам друћовао са њећовим калфом и шћејшћом, ујознао сељаке из околине и раднике који су се шћу хранили, слушао од њих о свему и свачему. Њећова жена је боловала од шћуберкулозе. Влајсо је редовно чишћао новине и са мношћом честћо разџоварао о џолишћици. Говорио ми је шћако да је Никола Тесла џредло-жио краљу Милану да се најраве две ојромне сијалице – једна на Авали, а друћа на Руднику и да се освешћили цела Србија. Краљ џа је – џо шћој џричи – џрошћерао.⁷¹ У шћо време су умрли Никола

Пашић и Јован Цвијић, џа ми је Влајсо и о њима џричао. Сћшало ме савешћовао да чишћам новине. Влајсо је био шћих и џлеменишћ човек.

Влајсова жена Јела умрла је џодину дана џошћо сам ошћишао од њих. У исћо време умро је, шћакоће од шћуберкулозе, Радивоје Николић који је са мношћом сџановао. Радивоје је био син џензионисаној жангарма из Шареника. Ишао је да бере зеленику џо Глијечи да окишћи школу за Св. Саву. Пао је и џоврећио кук који му је ошћекао. А ишћак је умро од шћуберкулозе. Ја сам збој шћоћа сћшало мислио да ћу и ја умрешћи од шћуберкулозе. Кад сам 1931. џодине, чекајући да ућем у џимназију, на мајшурски џисмени исћљунуу крв ојешћ сам џомислио на шћуберкулозу. У Брезови сам сџавао на ошћвореном џросћору, на доксају, раћио шћешке физичке џослове, џа сам веровао да сам се шћиме одбранио од шћуберкулозе.

Влајсо је једном најравио шћшай на који је џисаним словима урезао моје име. Ја сам муучи џејшћка џомаћао да умеси хлеб и шћада сам заволео џекарски занашћ.⁷² У џекарници су се хранили ојанчарски радници, џа сам се шћако ујознао са њима и са њиховим условима живошћа. Влајсо је кујовао брашно у Чачку које су довлачиле рабације џреко Гуче или Овчара. Био је шћу и један радник, Хрвајш, сћшолар, сћшарији човек, који је можда био комунисћа. Најаћао је Сћјејана Раћића. Имћресионирао ме је ученошћу. У џекари сам ујознао и ојанчарској радника Тика Пивљакловића. Он би ме одвео у њећов сћшан, велику собу код кафане „Зелени венац” и шћражио да му чишћам књићу „Бојови су жедни”. „То је комунисћичка књића – рекао ми је – а и шћвој џрофесор Расулић је комунисћа.” Ја сам му чишћао, али ни он ни ја нисмо разумели, ни нашли шћша је шћу било комунисћичко. Пошћшено и хумано је деловао леушћкашћи радник

[71] Архивска документа и објављени новински написи у домаћој и страниој штампачи јасно показују да је на позив делегације београдске опшћине и Инжењерског удружења Никола Тесла посетио Београд, престоницу Краљевине Србије у периоду од 20. до 22. маја / 1. до 3. јуна 1892. године. Приликом једине његове посете Београду, у четвртак 21. маја / 2. јуна исте године, Теслу је примио млади краљ Александар I Обреновић (син Милана Обреновића), али и краљевски намесници и министри. У пратњи Андре Николића, министра просвете и црквених послова, славни научник је отишао у двор на

аудијенцију код српског краља који га је дочекао са великом љубазношћу и разговарао са њим читав сат, интересујући се за његова истраживања и остварене научне резултате у области електротехнике. Указом краљевих намесника, на предлог Андре Николића, министра просвете, Никола Тесла је одликован Орденом Светог Саве другог степена. Тај орден је прво одликовање које је славни Србин добио за свој научни рад.

[72] Кад сам у новинама прочитао да је у Чачку направљена фабрика хлеба са производњом од 25.000 килограма дневно, ја сам рекао да је то други град, а не онај који сам знао. [напомена П. Стамболића]

Драмићанин Милораг. Касније сам се с њим, као са чланом Партије, сређао у Краљеву. Поинуо је као партизан. Међу ојанчарским радницима истицао се још њамајни Оцокољић.

Кад сам се уписао у први разред Ивањичке гимназије није било довољно наставника, па су, у почетку, у сва четири разреда, наставу држала два учитеља, Ивањичана – Радул Перишић и Перо Јокановић.

Радул Перишић је био старији човек, тојазнији, нижег раста, сјамен и строји држања, и живахних покрета. Ван школе је увек носио штак. Једно време је био и директор школе. Ишао је из разреда у разред, трдио ђаке, али увек најпре своје синове. Имао је шест синова који су се звали: Драгиша, Раде, Мирко, Баја, Воја и Периша. Кад сјане на враћа разреда, јасно и прешћећу прозвао би прво свој сина, који је био у том разреду, па друге. Он нам је веома импресионаван. На часовима гимнастике изводио нас је на пољану изнад црквице за Лучку реку, где је сада Дом културе и тамо смо имали „ејзерцир“: марширамо у корак и он у строју поред нас – лева, десна, лева, десна, налево крућ. Једино није било „лези“. Био је жесћок демократија. Једном су радикали ишли на збор, а он јасно довикне: „Иду лојови да њомажу лојове да још више лојови краду.“ Људи су га уважавали, пошћовали.

Радуловој сина Бају, који је био свешћеник у једном селу код Чачка, као партизана заклали су четници, а Периша је носилац „Сјоменице 1941“. Воја, официр, био је четник. Радул је имао и сина у Сједињеним Америчким Државама који се звао Драгиша. Тај је био уледна личност у администрацији. Био је министар финансија у једној од држава САД-а. После рата је још био жив и пријатељски се односио према нашој земљи.

Перо Јокановић је био млађи човек, симпатичан, веома образован, а у њонашању, „свилен“, мек. Чудно је како је он пристицао да председава Љошићевом збору у Ивањици.

Једно време је директор школе био Анђе Појара⁷³, необичан, њомало чудан и настран

човек. Пећком је ишао њо њијацу и пробвао кајмак код сељанки из чабрица.

Професор географије, а њосле и директор, био је Савовић, из Церовца код Крајевца. Доносио нам је Цвијићеве књиге и читао их. Био је резервни официр. Када сам ја ирао Милисаву у „Сумњивом лицу“, њојајмљивао ми је њејову официрску блузу. Рано је умро.

Свешћозар Васиљевић је био привремено предметни учитељ, веома строј и никад није устео да се приближи ђацима. Имао је обичај да вуче ђаке за уши. Кад би ме, на пример, срео на улици, сућрадан би ме вукао за уши: „Хвајаш ѡлубове, је ли?“ или би клећнуо ђака без икаквој разлоја. У ствари, био је добар човек. Оженио се сестром трговца Јелића.

Касније се број наставника њовећао. Најбоље се сећам Миросаву Расулића из Пећнице код Ваљева. Предавао нам је српски језик, хемију и физику. Био је млад, црномањаси, мршав и са бујном косом која му је ѡдала на чело, ѡа је сјално „забацавао“, болешћив и нервозан. Једном је на часу хемије ѡговорио о драјом камењу, ѡа је ѡменуо да је највећу дијаманћ био у круни руској цара. Догао је да су комунистички, као пракћични људи, пробвали дијаманћ да би пробали фабрике. Тада нисмо знали о њејовим ѡолићичким ѡољедима, осим да није био ни радикал ни демократија. Касније сам сазнао да је био ѡићушћен из службе као наш⁷⁴ симпатизер. Он је био један од рејких ивањичких инћелекћуалаца који је видео даље од свој ѡосла. После рата у једној књизи трозе Десанке Максимовић трочићао сам да су га 1944. године заклали четници на цућу између Ваљева и Косјерића заједно са још двојцом ваљевских комуниста. Тај шекси ме је веома узбудио. Носио сам га у сећању збој шота шћо је био личност издвојена од свакидашћице и грућих људи у Ивањици. Волео је моје ѡисмене задатке. Једном нам је, у четврћом разреду, дао ѡисмени задатк на шему „Косовка девојка“ – „ојис ѡо слици“. Ја сам у шом раду, ѡоред осталој, најисао и следеће: „После боја на Косову су се мојле видећи и девојке како шраже браћу и мужеве“.

[73] Мисли на др Анта Попарића, директора Гимназије.

[74] комунистички

Он ме је исмејао због ње реченице – да су девојке истражиле мужеве – и дао ми двојку или тројку. Међутим, кад је следећи пут дао њему „Пијанац на улици“, док су други филозофирали о алкохолу и алкохолизму, ја сам једнославно описао Мићу Тршића, служишеља у полицији. Описао сам како је Мића изледао када се ујутро враћао из кафане, носио луч и довикивао баба Драги: „Пријо, идем да зајалим кућу, хоћу да зајалим, нека изтори, ја што моју, нико мени ништа не може!“ Ја сам то ледао иза завесе улашен, ја ми се дубоко урезало у сећање и није ми било тешко да у њисменом задатку све што напишем. Тај рад је Расулић прочиташа пред свим ђацима. Од тада сам увек имао добру оцену из њисмених задатака.

Кад смо једном Лазар Колишевски и ја били у руднику „Колубара“, на дневном коју дочекао нас је директор, мршав, црномањасни младић у њрљавом џемперу од ручно испредене вуне. Кад смо касније ручали у Лазаревцу, седео је преко њуша мене, сад у белој кошуљи. Уишао сам ја како се зове. Био је то Расулићев син. Сјријашељили смо се. Касније сам био код њега у Лазаревцу.⁷⁵

Андрија Мишковић је предавао историју. Био је млад, вишак, живахан, брзих покрета и сива лица, енергичан. Говорио нам је о многим стварима. Са њим смо смели и да се нашалимо. Пишао је једном, на пример, зашто звона на цркви звоне, а Света Никачевић је хитро одговорио: „Зашто што Добро вуче за конојац“ (Добро је био црквењак). Имао је обичај да кроз прозор, за време часа, погледа на докато старе куће Курћубића, где се њовремено појављивала лепа девојка, једна од Рисиних кћерки.

Учишеље сам заборавио, сем Живана Мишировића⁷⁶, који ме је јуна 1927. године, кад сам био њовређен, обилазио у болници и доносио ми књије, између осталих и „Зимске вечери“ Милана Милићевића. Из ње сам на глас читао болесницима. Ту сам књију годину дана касније читао мочиоцима кирицијама који би зановивали у кући

Неше Драшковића у Јездини више Чачка. Говорило се о хајдуцима које су знали њихови очеви.

Винка Јевђевић је била биолог и она ми је била даљња рођака, ја ме је деда Ујрен једном одвео код ње – њознавао је добро њеног оца.

* * *

МОЈИ ДРУГОВИ. У Ивањици сам се највише дружио са Милинком Кушићем. Он је рано остао без оца и мајке. Кад су се његов отац и мајка узели – ниједно није имало осамнаест година, ја свештеник није хтео да их венча. Отац је био родом из села крај Ивањице – Рашчићи, а мајка из Свештице. Отац му је њоинуу у рају, а мајка умрла кад ја је родила. О Милинку се улавном стварао његов деда њо мајци. Милинко је био добар ђак. Расулић је волео њесму „Le coeur de Hjalmar“ коју је њрејевао један његов њријашељ. Тај њрејев је био бољи нећо онај који је био раније објављен. Кушић је имао најбољи изговор на француском и лејо је рецишовао. Једна ученица је рецишовала њревод. Био је међу нама најбољи ѡумац – једном ѡшкривен ѡтрао је у сваком комаду који смо сѡремали. Са њим сам остао најбољи груј као и са његовим ујаком Драјољубом. Са Милинком сам често ноћу лушао, њо ѡљу где је сада болница. У што време се довлачио камен за неку зѡраду, ваљда болницу. Милинков ујак Драјољуб је касније ѡсѡао официр. Сада живи у Швајцарској као емигрант.

Од дружих ђака које сам боље ѡзнавао био је ѡнѡресанѡан и Добривоје Бојдановић. Био је „љуша сирѡиња“ из Сађавца. Његова мајка је ѡрала веш у ѡздинским кућама у Ивањици, а он је ѡродавао хлеб на вашарима. Остао је мален расѡом. Учио је добро. Касније, у Чачку, смо заједно стѡновали. Остао је у неким мајлама. Једном је чак хтео да ме ѡужи да сам комуниста, али није могао јер је „ѡошѡвао моју мајку“. После Чешке, 1938. године, ѡишам ја: „Шта сад Добривоје?“ А он: „Словени нису нашли облик власѡи који њима одѡвара.“ Из раѡа се враѡио у село са миѡраљезом на коњу, ѡргружио се чеѡницима и на крају раѡа био у ѡѡабу Драже Михајловића, а ѡшѡм несѡао. Био је чудак. Гладовао је у Чачку, али је куйовао ново

[75] Владета Расулић је од 1986. године члан ЦК Србије. [напомена П. Стамболића]

[76] Живан Митровић, учитељ, у ивањичкој Основној школи радио од 1925. до 1926. године.

јефџино одело и у њему би ишао на иџранке у Соколски дом. У Гимназији, у мојој генерацији, он је чииао филозофску литератџуру.

Милоје Дилџарић је био нешио сџарији и био добар ђак. Враџио се у Буковик џо завршеџку школе. После раџа ми је џовремено слао џоздраве. Милоје Дилџарић и њеџова Нада били су са нама.

Добрила [Сџамболић] је била леџушкасџа девојка, сџидљива, скромна, најбољи ђак – џеџичар од џочеџка до краја школовања. Њу је са џубављу чувала и неџовала њена шеџка Пола код које је сџановала све чеџири џодине.

Симџаџичан је био Дуле Салевић, син чисџачице, мислим да се звала Милена. Дуле је имао изразиџи џлумачки џаленаџи и био најдуховиџији ђак. Једном је дошла у Иваџицу нека забављачка џруџа и у двориџиџу школе су леџили џлакаџе. Дуле је убедљиво рекао: „Ми не знамо да чииамо.“ Човек је засџао, и за мало није џочео да чииа, џа се сеџио да су џо ђаци и да се овај манџу џали. Боловао је од џуберкулозе. Осџао је у Иваџици и џосџао комуниџа. Последњих џодина је излџдао јадно – неко џа је увек џраџио до куће, а он је џоворио: „Ено, џавранови надлеђу.“ Умро је 1936. или 1937. џодине.

Радосав Бојановић је џакође џосџао комуниџи и он је умро од џуберкулозе.

Кад смо ишли на екскурзију најчешџе смо одлазили у Раџанску џеџину. Носили смо храну, џрадска деца више хране. Ја и мој земљак Обрад, једино џо шџо нам је наш џазда Влајсо сџремао. Професор Андрија Мишковић нас види усамљене, дође, седне, кобаџаџи дели нашу храну, а сџало нам да буде са нама.

Када сада џледам фоџиџрафије, навиру ми мисли о џоме како нас је раџи раздеоџо и уџуџио у различиџе џравце. Милинко Куџић, Обрен Сџишовић, Добрила Сџамболић, Милоје Дилџарић, Гвозден Сџефановић, Вукаџин Бојановић, Радосав Бојановић, Дуле Салевић и ја, из сџариџих разреда Венијамин Маринковић, џосџали смо комуниџи. Здраво Јеремић, Добривоје Боџановић, Михаило и Милан Пурић и Душан Миџић и још неки оџишли су у чеџнике.

Године 1941. Моравичка чеџа је формирана од радника и омладинаца из Иваџице. Моџу слободно да кажем да у Србији – у вароџицама као шџо је била Иваџица – није џред раџи било џако јаке омладинске орџанизације.⁷⁷

Извори и литература:

Архивска грађа:

Архив Југославије, Министарство просвете Краљевине Југославије

Међуопштински историјски архив Чачак, Начелство округа чачанског 1839–1922; Краљевска банска управа, Дринска бановина. Година 1929–1941, одељење Просвета

Историјски архив Ужице, Нижа државна гимназија Иваџица 1923–1930, општа акта

Архива и уписнице ученика: Више основне школе у Иваџици, Приватне гимназије у Иваџици, Државне гимназије у Иваџици /чувају се у архиви ОШ „Милинко Куџић“ у Иваџици/

Приватне архиве бивших ученика и наставника школе

Штампа:

„Просветни гласник“, Београд, 1880–1944.

Литература:

Димић Љубодраг, *Кулџурна џолиџика Краљевине Југославије 1918–1941*, том 1 (Београд: Стубови културе, 1996)

Ђокић Будимир, Глушчевић Миодраг, *75 џодина Пожешке џимназије* (Пожега: Гимназија „Свети Сава“, 1996)

Игњић Стеван, Радвановић Јован, Луковић Властимир, Марковић Љубомир, Бујошевић Милан, *Иваџица: хроника моравичкоџ краја* (Иваџица: Републички одбор СУБНОР Србије – Четврти јул, Оштински одбор СУБНОР, 1972)

Игњић Стеван, Паџић Милутин, Лазовић Војислав, Кораћ Драгутин, *Уџичка џимназија 1839–1989* (Титово Ужице: Гимназија „Миодраг Миловановић Луне“, 1989)

Исић Момчило, *Основно школсџиво у Србији 1918–1941*, књ. прва и друга (Београд: Институт за новију историју Србије, 2005)

Јововић Радојко, Милутиновић Милутин: *Век Учиџељске школе у Крагујевцу (1871–1971)* (Крагујевац:

[77] Копија рукописа налази се у збирци докумената и фотографија Милунке и Миодрага Стамболића.

Удружење пензионисаних просветних радника у Крагујевцу, 2009)

Марковић Љубомир, *Моравички крај: фотомонографија* (Ивањица: Удружење просветних радника Општинске скупштине Ивањица, 1965)

Марковић Љубомир, *Школе моравичког краја* (Ивањица: „Графичар” и Општинска заједница образовања, 1983)

Марковић Светислав, „Виша основна школа у Ивањици 1920–1923”, *Изворник* 29 (Чачак, 2014), 111-144.

Марковић Светислав, „Записници са седница Наставничког већа и Школског одбора Више основне школе у Ивањици 1921–1923”, *Изворник* 30 (Чачак, 2015), 99-122.

Марковић Светислав Љ., Летић Ковиљка, *Сво осамдесет година основне школе у Ивањици 1836–2016* (Ивањица: Основна школа „Милинко Кушић”, 2017)

Марковић Светислав Љ., Ковачевић Александар, *Ивањичка Гимназија 1920–2020* (Ивањица: Гимназија, 2020)

Марковић Светислав Љ., Стојиљковић Братислав Н., „Ивањичко средњошколско образовање зачето је пре сто година”, *Зборник радова Народног музеја*, бр. 50 (Чачак, 2020), 125-151.

Поповић Драгомир, *Своменица Чачанске реалне гимназије 1837–1937* (Чачак: Заједница дома и школе Чачанске гимназије, 1938)

Протић Емилијан, *Летопис Гимназије ивањичке 1920–1995* (Ивањица: Гимназија, 1995)

Ристић Милован, *Своари Владо ослобођења од Турака* (Београд: „Туристичка штампа”, 1963)

Стојиљковић Братислав Н., Марковић Светислав Љ., Сјеклоћа Милер Ирена, „Прво одликовање додељено Николи Тесли”, *Изворник* 33 (Чачак, 2017) 181-208.

LOWER PRIVATE GYMNASIUM IN IVANJICA (1923–1925)

In the autumn of 1923, the Lower Private Gymnasium was opened in Ivanjica, a town with a little more than a thousand inhabitants. It worked under that name for only 15 months, and at the beginning of 1925, by a Decree of Alexander I Karađorđević, the king of Serbs, Croats and Slovenes, it became a state owned school. Since all students and teachers of the Higher Primary School, which was closed at that time, were transferred

to the gymnasium, it had all four grades from the very beginning. In the short time of its existence, it managed to produce one generation of lower gymnasium graduates - the first high school students in the Moravica District. It worked in a building that was built in the centre of the town thirty years earlier with the idea of opening a gymnasium. The gymnasium building is still an architectural pride of the town on the Moravica river.

Svetislav LJ. MARKOVIĆ
Bratislav N. STOJILJKOVIĆ

LE LYCÉE PRIVÉ POUR CLASSES DÉBUTANTES À IVANJICA (1923-1925)

À Ivanjica, petite ville avec un peu plus de mille habitants, en automne de l'année 1923, fut ouvert le lycée privé pour classes débutantes. Elle exista sous ce nom à peine 15 mois, afin qu'au début de l'année 1925 par décret d'Alexandre I Karadjordjevic, roi des Serbes, des Croates et des Slovènes, elle fut soutenue. Étant donné que tous les élèves et instituteurs du Collège y passèrent, puisque celle-ci fut alors fermée, le lycée eut

depuis le début toutes les quatre classes. Elle réussit pour un temps court d'existence à engendrer une génération de petits bacheliers – premiers lycéens dans le canton de la Morava. Elle fonctionna dans le bâtiment qui fut durant trente années plutôt, bâti dans le centre de cette petite ville, avec pour idée qu'un lycée s'y ouvre. Le bâtiment du lycée est aujourd'hui même la fierté de cette ville sur la Moravica.

Svetislav LJ. MARKOVIC Dr
Bratislav N. STOJILJKOVIC